

גליון

מפקודיך אתבונן

באגדה ובהלכה

מפי הרב אהרן נורית שליט"א

פרשת וירא

גליון

מפקודיך אתבונן

ניתן להקדיש
פרשיות להצלחה ולברכה
ולעילוי נשמת וכיו"ב
לפרטים,
ניתן ליצור קשר בפל':

0509013000

0506491414

ניתן להשיג בטלפונים:

0509013000

0506491414

למעוניינים

ניתן לקבל השיחה במייל:
toraoren@gmail.com

עיצוב, עימוד וניקוד:
שלמה.נ.

0504158840

shlomo131375@gmail.com

תוכן ענינים

חנוך הבנים ועבודת ה' לשם שמים

- ג. בואו ונחשב חשבוננו של עולם.....
ד. תתן חסד לאברהם.....
ה. סבת אהבתו של הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו.....
ח. שרש החנוך - דגמא אישית.....
ט. כל המניח בן צדיק כאלו לא מת.....
י. הנהגות החנוך של גדולי ישראל.....
טו. אמונה פשוטה - עצה לעמד בנסיון.....
טו. בשעת הנסיון אין להרהר כלל אחר הנהגת ה' יתברך.....
טז. ישועת ה' כהרף עין בזכות האמונה התמימה.....
טז. לשם מה נצרך התגלות נוספת להודיע שכרו.....
יז. במניעת בנו מהעקדה בורר עבודת חיייו לפרסם שמו יתברך.....
יז. בראש השנה מזכירים זכות הקרבת האיל לשם שמים.....
יח. אברהם אבינו הרגיש עצמו כעומד בפתח.....

פרק י"ד - סדר הקדוש ד'

- כ. ענית אמן אחר ברכת שהחנינו בקדוש בליל פסח.....
ברכת שהחנינו במקרא מגלה - אם צריך לכון לפטר מצוות משלוח מנות
וסעודת פורים.....
כ. אם קדש לאחרים - כשחוזר לקדש לעצמו אם יחזר על ברכת שהחנינו.....
כא. גדר מצות עשה שהזמן גרמא.....
כא. שלוח הקן בימי ספירת העמר.....
כב. אם הולכים אחר הרש"ש כשאין הדברים מבארים בד' האר"י - ברכה מעין
שבע בליל פסח.....
כב. ברכת האילנות - אי חשיב זמן גרמא.....
כג. תספרת לנשים בימי העמר.....
כג. אם נשים עונות אמן אחר ברכת שהחנינו שבקדוש כשברכו בהדלקה.....
כד. אם הנשים יכולות לענות אמן אחר ברכת לישיב בסכה ולא לטעם מהכוס כד
שתית מלא לוגמיו לעכובא.....
כד. אם המסבים הפסיקו בדבור קדם שטעם המקדש.....
כו. אם שומע כעונה הוא לכל הדינים, או תורת שמיעה עליו.....
כז. מי שלא שמע ברכת הגפן של הקדוש או של ההבדלה.....
כח. כאשר המקדש מגמגם ובוולע תבות כיצד ינהגו בני הבית.....
כט. קדש עם המברך, לא יענה אחר המקדש קדם שטעם מהיין.....
ל. אם המקדש הזכיר שם ומלכות וקדשת שבת, אך באמצע הברכה החסיר
מספר מלים.....
לא. שמע קדוש ולא שמע היטב חתוך האותיות.....
לא.

חנוך הבנים ועבודת ה' לשם שמים

בואו ונחשב חשבוננו של עולם

ראיתי במגיד דבריו ליעקב (וירא) שכתב הרמח"ל בספרו דרך עץ חיים, בזו הלשון: על כן יאמרו המושלים באו חשבון, זהו לשון הפסוק בספר במדבר (כא, כז). ודרשו רבותינו במסכת בבא בתרא (עח:), על מי נופל באמת התאר 'מושל'?! - אלו המושלים ביצרים. אלו שמושלים ביצרים, הם המושלים האמתיים, והם אומרים 'באו חשבון' - בואו ונחשב חשבוננו של עולם. אומר הרמח"ל - כי מי שאינו מושל ביצרו לא ישים עצמו לזה לעולם. אדם שלא זכה להיות בגדר הזה של 'מושל ביצרו', לעולם לא יכניס את עצמו לעסק הזה של חשוב מחשבות בחשבוננו של עולם.

אך המושלים ביצרים הם יעשו את הדבר הזה להתבונן ולחשב חשבוננו של עולם, ולא די בזה, אלא ילמדוהו לאחרים לעשות אותו. מפני שמי שהוא טוב, לא די לו במה שהוא טוב לעצמו, אלא הוא גם מחפש להיטיב לאחרים.

אומר הרמח"ל, התבונן וראה, הלא האדם רב שנות ימיו עומד לחשב חשבונות. רב הזמן אדם עסוק בחשבונות. אלו חשבונות? - חשבונות עסקיו, עסקי חיי שעה. וכיום בזמננו עוד יש כל מיני עזרים ומכשירים שאדם נעזר גם בהם לחשב את חשבונות עסקיו. ולמה לא ישים אל לבו אפלו שעה אחת גם לזאת לחשב מחשבות ממש מה הוא ולמה בא לעולם, מה מבקש ממנו מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ומה יהיה סוף כל עניניו.

זאת היא התרופה היותר גדולה וחזקה שתוכל להמציא נגד היצר. אם אתה רוצה לדעת מהו

כלי הנשק אתו תוכל להלחם במלחמה הגדולה נגד היצר, דע לך שזו היא התרופה הגדולה ביותר שבה תוכל להשתמש ולנצח את היצר. היא קלה ופעלתה גדולה ופריה רב, שיעמד האדם בכל יום לפחות שעה אחת פנוי משאר כל המחשבות ויחשב על הענין הזה שאמרנו, יפנה לו שעה אחת שבה יסלק מעצמו את כל שאר הענינים שטורדים אותו ויחשב את החשבונות האלו, 'מה אני', 'למה באתי לעולם', 'מה מבקש ממני הקדוש ברוך הוא' ו'מה יהיה בסופי'.

ויבקש בלבבו, מה עשו הראשונים אבות העולם, מה עשו אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב, שכל כך חשק בהם הקדוש ברוך הוא. הקדוש ברוך הוא לא רק אהב אותם אלא אף חשק בהם, שזו היא דרגה עוד יותר גדולה. מה עשה משה רבנו עליו השלום, מה עשה דוד המלך משיח ה', ומה עשו כל הגדולים אשר לפנינו.

כאן מדריך אותנו הרמח"ל, כי אם אנחנו רוצים להיות בגדר הזה של 'המושלים ביצרים' הבאים לחשב חשבוננו של עולם, עלינו לשאל את השאלה הזו, מה עשו האבות הקדושים שכל כך חשק בהם הקדוש ברוך הוא. ואם נדע מה הם עשו וזכו, אולי נזכה גם אנחנו ללכת בדרכיהם. והרי כך אמרו רבותינו (תנא דבי אליהו רבה פכ"ה), 'חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי'.

אומר הרמח"ל: ויעלה בשכלו מה טוב לאדם כל ימי חייו לעשות כן גם הוא וטוב לו, אז יתורו מחשבותיו לדעת באיזה מצב הוא נמצא ועומד לפי הנרצה בדרך אשר דרכו אנשי השם אלה אשר מעולם המה.

תתן חסד לאברהם

בפרשת השבוע מספרת לנו התורה הקדושה את הענין של הפיכת סדום ועמורה. אנשי הערים האלו היו 'רעים וחטאים לה' מאד' (בראשית יג, יג), וכמו שפרש רש"י שהיו גם 'רעים' והכונה שהיו רעים בגופם, והיו גם 'חטאים', כלומר - בממונם, ו'לה' מאד' הכונה שהיו יודעים רבונם ומתכוננים למרד בו. ולא סתם חוטאים היו אלא 'רעים וחטאים לה' מאד', וכמו שבאמת רואה המעיין בדברי רבותינו אלו חקי אכזריות ורשע חוקקו אנשי סדום. וכך כתב הרמב"ן, שעקר הקלקול של אנשי סדום היה מה שתקנו תקנות וחוקקו את החקים באפן שיהיה כל החק והמשפט שם בעיר נגד החסד והצדקה.

אחד החקים שחוקקו שם, שמי שיתן צדקה לעני אחת דינו להמית, ולא במיתה רגילה אלא במיתה משנה ואכזרית. וכמו שאמרו רז"ל (סנהדרין ק"ט ב' וילקוט שמעוני בראשית י"ג רמז ע', ועין בילקוט שמעוני בראשית פרק י"א רמז פ"ג) המעשה בעני אחד, שלרוע מזלו התגלגל ובא לסדום. אנשי סדום ידעו שתוף כמה ימים העני הזה ימות, שהרי התקנה אצלם בעיר שאסור לתת מאכל ומשתה לעני שבא לעיר. אך להפתעתם - עוברים יום וימים, שבוע ושבועים, והעני מאריך ימים.

איך חי העני? - על ידי בתו של לוט. היא היתה מאכילה אותו בסתר, על ידי שהיתה עושה עצמה כאלו הולכת לשאב מים מן המעיין, ובדרכה לשם היתה משליכה לו איזה מאכל שישביע בו את רעבונו ולא ימות. כיון שראו אנשי סדום שהעני הזה מאריך ימים, הכניסו את השב"כ לפעלה... דרשו וחקרו, ומצאו שבתו של לוט מסיעת לעני הזה.

פסקו את דינה למיתה. אבל לא הרגו אותה במכת חרב אחת, אלא מרחו אותה בדבש ושמו אותה על הגג שיעקצו אותה הדבורים, עד שתצא נשמתה אט אט מתוך יסורים נוראים,

(ועין בפרקי דרבי אליעזר פכ"ה). ועל מה עשו לה את כל זאת? - על שנתנה פת לחם לעני. עד שאמר הקדוש ברוך הוא (בראשית יח, כא) ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה, הינו צעקתה של אותה נערה באה אלי, ואם לא אדעה. אי אפשר עוד לתת למצב הנורא הזה להמשך, ופסק הקדוש ברוך הוא ובית דינו את דין הערים האלה להפיכה ולחרבן.

אך מדתו של הקדוש ברוך הוא שאם יש מלאך אחד מני אלף המליץ ישר על האדם הרי זה מציל את האדם ממיתה. והגמרא אומרת (שבת לב), שלא רק אם יש מלאך אחד שמליץ ישר על האדם הוא נצול, אלא אפלו אם יש מציאות כזו שתשע מאות תשעים ותשעה חלקים שיש במלאך מלמדים חובה על האדם, אך חלק אחד מני אלף שבאותו מלאך עצמו מלמד זכות על האדם, ויאמר פדעוהו מרדת שחת, מצילים את האדם מן הדין.

וכאן היה אחד שבא להליץ ישר על סדום - אברהם אבינו. אברהם אבינו היה ההפך הגמור מאנשי סדום, ובעוד אנשי סדום 'רעים וחטאים לה' מאד' וכל כלם אכזריות נוראה ופשע עצום, אברהם אבינו הוא בגדר של 'חסד לאברהם' (מכאן ז, כ), וכל מדתו ומהותו - חסד.

ועם כל זה בא אברהם לסנגר וללמד זכות על סדום, ונכנס בשקלא וטריא ודין ודברים עם הקדוש ברוך הוא, עד שאומר לו אברהם: ויאמר אל נא יחר לה' ואדברה אולי 'מצאון שם שלשים וכו', וכבר ידועים דברי רבותינו, שאם אתה מוצא משהו שמקדים ואומר לחברו 'אל תכעס עלי', אות וסימן הוא כי חברו עומד לכעס עליו, ולכן הוא מקדים ומבקש 'למען ה', אל תכעס עלי'. ואם אברהם אבינו כאן פונה להקדוש ברוך הוא ואומר לו, 'רבון העולמים, אל נא יחר לה', אות הוא כי כבר היה חרון אף אצל הקדוש ברוך

שעשית. אתה אכן היית גומל חסדים, מכניס אורחים לביתך, מאכיל אותם ומשקה אותם. אבל מה היה אחרי שהאכלת והשקית אותם? - נפרדת מהם לשלום ושלחת אותם לדרךם, בלא שלווית אותם. ואם כן מהאש"ל, אכילה שתיה לויה, היתה חסרה לך הלמ"ד, הלויה, וממילא נשאר אצלך רק א"ש, ולכך נשרף ביתך. כשאדם מלווה את רעהו זה עצמו חלק מהכנסת אורחים כיון שזה מראה שקשה עליו הפרדה והיה שמח יותר אם האורח היה נשאר עוד. וגם יש בזה סגולה גדולה כמו שאומרת הגמרא (סוטה מו): שמי שמלווה את חברו מביא עליו שמירה מכל פגעים רעים שבדרך.

סבת אהבתו של הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו

אברהם אבינו מלווה אותם לדרךם. ואז אומרת התורה: וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה. ואברהם היה יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ. כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו.

כאן מגלה לנו התורה, מה היא סבת אהבת ה' יתברך לאברהם אבינו. וכמו שפרש רש"י, 'המכסה אני מאברהם', וכי ממנו אני מעלים והרי הוא חביב לפני להיות גוי גדול ולהתברך בו כל גויי הארץ, כי ידעתי - לשון חבה, כמו 'מודע לאישה', שנאמר אצל בעז (רות ב, א), 'ואדעך בשם', שנאמר אצל משה רבינו (שמות לג, יז), ואמנם עקר הלשון אינו אלא לשון ידיעה שהמחבב את האדם מקרבו אצלו ויודעו ומכירו. כאשר יש חבה בין שנים, אז הם מתקרבים זה לזה, מדברים ומכירים אחד את השני.

ולמה ידעתי - למען אשר יצוה, לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמר דרכי - 'ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט'. זו היא הסבה לחבה

הוא, ואף על פי כן אברהם אבינו דוחק ומכניס עצמו בעבי הקורה, ומבקש אולי ואולי יש תקוה.

זה הוא אברהם אבינו, שבא להליץ ישר על אותם אנשי סדום רעים וחטאים, אשר מהוים את ההפך הגמור ממנו ואשר לוחמים בכל מפעלותיו. הוא מרבה חסד בעולם, והם עוקרים את החסד מן העולם ולא מניחים לאנשים לעשות חסד ורוצחים אותם. אך עם כל זאת הוא מגיע ומלמד עליהם זכות ומנסה להציל אותם מן המיתה.

וזו היא עקר המעלה של 'חסד לאברהם'. כי יש לפעמים שאדם עושה חסד עם חברו אך יודע שאולי בעתיד חברו יגמל אתו חסד כשהוא יזדקק לו, או על כל פנים הוא עושה חסד עם חברו ואוהבו. אבל עקר מעלת החסד הוא כאשר אדם הולך ועושה חסד עם אלו שיש לו רתיעה מהם, וכמו שאמרו בגמרא (בבא מציעא לב:): שיש מצוה מיוחדת לפרק לשונא דוקא. וזה דבר שמצוי לאדם הרבה במשך חייו, שיש לו איזה מתח עם חבריו או שכניו, ויש איזו טרונגא והקפדה, ועל האדם לדעת שדוקא עם אלו היא עקר מצות החסד ובזה הוא נמדד יותר מן הכל.

ויקומו משם האנשים וישקיפו על פני סדום, וכמו שאמרו רבותינו (ירושלמי מעשר שני, פ"ה ה"ה, והובאו דבריהם ברש"י) 'כל השקפה אינה אלא לרעה'. ואברהם הולך עמם לשלחם. אברהם חולה וזקן בן תשעים ותשע, ודם מילה שלו מטפטף (תנחומא וירא ס"ד), והיום לוהט כתנור שהרי הוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה, אך מכל מקום אברהם מלווה אותם לדרךם ומקים מצות לוית האורחים.

מעשה באחד שהיה גומל חסדים גדול, ויום אחד פרצה שרפה וכלתה את ביתו. שאל, אני שכל כך גומל חסד עם כלם הייתי, זה שכרי שישרף ביתי? אמרו לו, בא ותדקדק במצוה

היתרה שיש להקדוש ברוך הוא אל אברהם אבינו.

הגאון רבי חיים פלאג'י זצ"ל כותב (בהקדמה לספר צוואה מחיים) למוד גדול הנלמד מהפרשה שלנו, בענין חנוך הבנים והבנות. לדאבוננו היום בזמננו לרב הטרדות לא נותנים מספיק את הדעת על הענין הנחוץ הזה כמו שצריך, ועלינו לראות איך שאבותינו ורבותינו התייחסו לנושא הזה לרום מעלתו וחשיבותו.

ואלו דבריו הקדושים: יסתכל האדם ויבין הירא את דבר ה' להיות כל מגמתו להדריך את בניו בדרכי ה'. עקר העקרים ותכלית כל מה שמבקש מהאדם, הוא שידריך את בניו בדרכי ה'. כי כל עקר חיותו של האדם בעולם הזה ויותר ויותר בעולם הבא, הוא בהיות בניו שומרים את מצוות ה' והולכים בדרך ישרה.

הביטה וראה, אומר רבי חיים פלאג'י, אברהם אבינו עליו השלום האדם הגדול בענקים, כמו שדרשו עליו רבותינו (בראשית רבה פ"ד, ו), אחר אשר הפליא לעשות ביראת ה' וקיום מצוותיו ונפלאים מעשיו, הרי 'אחד היה אברהם', מי עוד כאברהם אבינו שבלא מורה ובלא מלמד הפיר את בוראו ולמד הכל מכליותיו, ולא די בזה אלא שאביו בעל בית חרשת לעבודה זרה, וכבן שלש 'התחיל איתן זה לשוטט בדעתו', לחקר ולדרש מי הוא שברא את העולם כלשון הרמב"ם (הלכות ע"ז פ"א ה"ג), ועד גיל ארבעים או עד גיל ארבעים ושמונה, עבודה של כארבעים וחמש שנים שבהם אברהם אבינו היה חוקר ודורש לבדו מי הוא זה שמנהיג את כל הבריאה. אין לך דבר קשה מזה, שהאדם פועל לבדו, נגד כל החברה כלה, נגד כל העולם כלו. וכאשר מליוני אנשים עובדים עבודה זרה, צריך אברהם לעמד לבדו ולומר, 'דעו לכם שכלכם שוגים טועים ותועים ואתם לא הולכים בדרך הנכונה'. זה הפך טבעו של האדם, שהוא משפיע מסביבתו.

הרי זה המשפט שהכי מפחיד בני אדם וסובב אותם כל ימי חייהם - 'מה יגידו, ומה יאמרו' אנשי הסביבה. ולכן רבנו בעל הטורים ז"ל פותח את דבריו (או"ח סימן א' ס"א) שעל האדם להתגבר לעבודת קונו ולא ליבוש מפני המלעיגים עליו.

ספר תלמיד חכם שהיה פעם בשיחה של מרן המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, ואז הוא דבר על מה שאמרו רבותינו במדרש (מרגניתא דבי רב, אוצר המדרשים דף שנה) 'אוי לו למי שהעולם מטעה בו'. ובפשטות הכונה שאוי לו לזה שהעולם טועה וחושב עליו דברים שאין בו. אך דקדקו המפרשים, שלכאורה היה צריך להיות כתוב 'אוי לו למי שהעולם טועה בו', ומה זה שאמרו 'העולם מטעה בו'?! הסביר המשגיח, אכן כן, זה בדיוק הכונה. אוי לזה שהוא באמת כלום, והעולם טועים בו וחושבים עליו שהוא "חד בדרא", והטעות הזו חוזרת אליו באופן שגם הוא מאמין לזה שהוא חד בדרא... זה הכונה שהעולם 'מטעה בו'.

בשלב זה של השעור נכנס איזה יהודי לחדר. הפסיק המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין את השעור, פנה לאותו אחד ואמר לו, טוב שבאת עכשיו. דע לך, שאני אומר עליך שאתה יודע את כל התלמוד בבלי על בריו.

אמר לו אותו אחד, במחילה כבוד הרב, אני מכיר את עצמי ואני יודע שאני לא יודע את התלמוד בבלי. גם לא למדתי את כלו, אלא רק חלק מהמסכתות. אך המשגיח חזר על דבריו ואמר לו, לא נכון. אני יודע בך בברור שאתה יודע את כל הש"ס מתחלת ברכות ועד סוף התלמוד. אותו אחד חזר ואמר, כבוד הרב, אני לא למדתי את התלמוד בבלי. והמשגיח שוב חזר ואומר, תשמע לי, אני אומר לך שאתה אכן יודע את הכל.

אמר האיש, טוב, אם הרב אומר - אז כנראה שאני אכן יודע... אמר להם המשגיח, הנה לכם,

ימים שאברהם אבינו הולך עם בנו, הוא היה יכול לחשב מחשבות שונות, 'אולי יש כאן איזה טעות ובקשו את ישמעאל', 'אולי נשאל שנית'... אך לא. אברהם אבינו הולך בזריות ובמסירות נפש עצומה לשחט את בנו אהובו.

ובאמת לא היה זה רק הנסיון עצמו של הריגת בנו, אלא גדולה מזו בעקדת יצחק בא אברהם לסתר ולהחריב את כל מה שהוא עצמו פעל במשך כל שנותיו למען כבוד ה'. שהרי אברהם אבינו במשך עשרות שנים מסתובב וקורא לכל הבריות, 'אל תקריבו קרבנות אדם, ועכשיו כלם יראו איך שהוא לקח את בנו יחידו והעלה אותו לקרבן. מה יאמרו עתה כל הבריות? - אברהם, אתה שאמרת וצוחת עלינו ככרוכיא שלא להקריב קרבנות אדם, למה הלכת בעצמך והקרבת את בנך לעולה?!

היה יכול אברהם לעמד ולומר להקדוש ברוך הוא, 'רבון העולמים, בבקשה שלך שאתה מבקש ממני לשחט את אברהם, אתה מבקש ממני להחריב את כל מה שפעלתי במשך כל שנות חיי לכבודך שלך! אבל אברהם אבינו לא חוקר, לא דורש ולא שואל. כיון שצוה אותו הבורא, הוא מקים את הצווי בלא לחקר ובלא לשאל שאלות.

אלו מעשיו של אברהם אבינו, שהם מעשים גדולים ונפלאים עד מאד, ובכללם היו עשרה נסיונות, ועוד הרבה אברהם צדקה וגמילות חסדים עד להרבה מאד, כמו שאנחנו רואים אצלנו בתחלת הפרשה. ועם כל זה, אומר רבי חיים פלאגי, לא מצינו שהקדוש ברוך הוא הראה אהבתו וחבתו עמו כי אם בעבור מה שהשגיח אברהם אבינו עליו השלום על בניו אחריו לצוות להם למען ילכו בדרכי ה', כדכתיב במקרא שלנו, כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו את דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, וכמו שפרש כאן רש"י. והרי מוכח כי לא חבבו

כיון ששלש פעמים אמרתי לו ש'אתה יודע את כל התלמוד בבלי' הוא כבר האמין. הוא חושב, אם כך אומר הרב, אז כנראה שזה נכון. ולכאורה, הרי אתה יודע בעצמך שלא למדת את התלמוד, ולמה אתה מסכים פתאום שאכן אתה יודע אותו? אין זה אלא מפני ש'אוי לו למי שהעולם מטעה בו'. כשאנשים משבחים את האדם שוב ושוב, הדברים נכנסים ללבו, ובפרט שנפשו של אדם נמשכת אחרי הדברים האלו שישבחו אותו ויגדלו אותו, ובנקל הוא מאמין לסובבים אותו.

אברהם אבינו עומד כחומה בצורה נגד אביו, נגד כל בית אביו ונגד כל הדור ההוא, ומכריז 'אין עוד מלבדו'. ומוסיף רבי חיים פלאגי, התבונן וראה מה גדלו מעשיו של אברהם אבינו, שהפיל את עצמו לאור כשדים, ומסר נפש כפשוטו לפל לתוך האש ולמות שם ביסורים קשים על האמונה שלו. ובגמרא בבבא בתרא (דף צא.) מספר שנמרוד השליך את אברהם לבית הסהר עשר שנים, כדי לשבר את רוחו ואת אמונתו. ובדאי בית הסהר הזה של נמרוד לא היה מלון חמשה כוכבים, אך אברהם עומד בכל זה וכל כמה שמצערים אותו ומנסים לשבר את רוחו הוא מתחזק יותר ויותר באמונתו.

ואחרי זה היה הנסיון שעקד את יצחק בנו, ועל כל אחד לתאר ולהמחיש לעצמו מה הוא הנסיון הזה. שאחרי שנולד לאברהם בן בגיל מאה, ואברהם אבינו מגדל את הבן שלו במשך שלושים ושבע שנים ורואה איך שהוא גדל כליל המעלות והשלמות, עכשיו הוא מצטוה לקחת אותו ולשחט אותו. ואברהם לא תוהה ולא חוקר ולא שואל, שהרי לכאורה דברי השי"ת סותרים זה לזה, פעם אומר לו כי יצחק יקרא לך זרע, ואחר כך השי"ת אומר לו להעלות את יצחק כקרבן, אלא עושה את זה באהבה כמו שדירשו רבותינו (סנהדרין קה:) 'וישכם אברהם בבקר', שהאהבה מקלקלת את השויה. והנסיון הזה לא נמשך רגע אחד, שהרי במשך כל אותם שלשה

דבר טוב ויקר וגם הם ילכו בדרכך. כך זה גם כן בצניעות, שאם תבוא האם ותאמר לבתה, 'בתי, מדוע את מתלבשת כך וכך', ותראה לה ספורים נפלאים הכתובים בספרים ותדבר על לבנה, אבל אחרי זה תראה הבת שהאמא עצמה מתנהגת שלא בצניעות, היא תלך בדרכה.

לכן כשאדם בא לחנך, עליו לדעת שתחלת החנוכה, בו עצמו. ספרו על אחד מגדולי ישראל שפעם פגש בו גוי נכבד ששאל אותו, אמר לי, מתי מתחיל אצלכם חנוכה הילדים? והשיב לו אותו גדול, עשרים שנה קדם שנולד הילד. מדוע? - כי החנוכה מתחיל באבא. אם מחנכים את האבא כמו שצריך והוא מתנהג כמו שצריך, אז אכן יש תקווה שגם הוא יעביר את זה לדור הבא.

מכל מקום זו החובה הגדולה המוטלת עלינו, לחנך את בנינו ובנותינו ללכת בדרכי ה'. והחנוכה לא יהיה בדרך הכאה ותרעומת חלילה, אלא בדרך הסברה ושכנוע בחס אהבה וידידות. ובפרט יהיה החנוכה על עסק התורה, צדקה ומשפט, כמו שכתב רבי חיים פלאג'י. ומביא שכתב אמרו רבותינו במדרש שישמרו את דרך ה', 'דרך ה' הוא למוד התורה, לעשות צדקה ומשפט' - כפשוטו.

ובענין זה של צדקה לעמלי תורה, צריך להעיר הערה חשובה. ספר חכם אחד מחכמי ירושלים ספורים על סבתו הזקנה שהיתה מאנשי ירושלים של פעם, ושם תאר את גדל הצניעות והזהירות שהיתה לה בבין אדם לחברו עד קצה האחרון.

וספר שם בין השאר, איך היתה הסבתא מלמדת ומדריכה אותם במצוות הצדקה. פעם אחת, ספר, הייתי כבן שמונה או עשר, ודפק עני בדלת. מיד אמרה לי הסבתא רוץ ופתח לו. יש אחד שכששומע דפיקות בדלת, קדם כל מציץ בחר של הדלת ובדק מי עומד שם, ואז תלוי.

הקדוש ברוך הוא ואהבו על כל מה שפעל ועשה אברהם אבינו עליו השלום במעשים טובים עם קונו, זולת מה ששם עין השגחתו על בניו ועל בני ביתו אחריו שישמרו דרך ה'. והרי לך בברור כי ענין זה להיות משגיח על בניו ועל בני ביתו אחריו למען ילמדו וייראו את ה' לקיים מצוותיו חקותיו ותורותיו הוא דבר גדול יקר הערך.

ולפי מה שאנו אומרים שחייב כל אחד לומר 'מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי', צריך כל האדם לאחז מעשי אבות, מעשי אברהם אבינו עליו השלום, בהיותו בחיים חיותו לצוות את בניו ואת ביתו אחריו בכמה פרטים ומעשים טובים כפי מה שהוא רואה בעיניו שצריך לצוותם, ובפרט על למוד תורה וצדקה ומשפט.

שרש החנוכה - דגמא אישית

כשאדם רוצה להשפיע על בניו ובנותיו ובני ביתו שילכו בדרכי ה', עליו לדעת כי שרש החנוכה הוא הדגמא האישית. כי טבע הילדים לחקות את מעשי אביהם, ומה שהוא עושה הם יעשו גם כן. אבל אם בן רואה את אביו שהוא יושב ודורש שצריכים לקבע עתים לתורה, ושאין דבר חשוב יותר מתורה, ושמקבלים על התורה שכל בעולם הזה ובעולם הבא, ואז רואה הבן שאחרי כל הדרוש הגדול הזה אבא שלו אומר, 'אני עיף וצריך ללכת לישון' וכיוצא בזה, מבין הבן שאין התלמוד תורה עקר, אלא השנה עקר. והראיה - שכתב עשה האב. שהרי אלו היה תלמוד תורה עקר, היה האבא בסוף כל הדרוש הזה מסלק את כל המפריעים, מבקש שישמרו על שקט ומתישב ללמוד.

כך זה בכל דבר. אם הבנים רואים את האבא מגיע לאכל ארוחת צהרים ומקפיד לטל כמו כהן גדול, מנה יפה פי שנים, הם מבינים שזה העקר. ולא יעזר לך אחרי זה כל מה שתדבר על תאות האכילה המאוסה, כי ברגע שהם ראו אותך עצמך שאתה נגוע בזה, הם מבינים שזה

כל המניח בן צדיק כאלו לא מת

הנה מנהג ישראל שמי שנפטר, בנו אומר קדיש אחריו. מה הטעם בזה ומנין יסוד ושרש המנהג הזה? - מדברי רבותינו במסכת כלה רבתי (פרק ב'). שם ספרו רבותינו, מעשה ברבי עקיבא דנפק להווא אתרא, רבי עקיבא יצא ללכת לאיזה מקום, אשכחיה להווא גברא דהוי דרי טונא אכתפיה, פגש רבי עקיבא בדרכו באדם שנושא משא על כתפיו, ולא הוה מצי לאסגויי ביה והוה צוח ומתאנח. המשא ההוא היה כבד מאד לאותו אדם, עד שכבר לא היה מסגל ללכת, והיה מתאנח וצווח.

אמר ליה רבי עקיבא מאי עבדתך, אני רואה שאתה כל כך טורח ומתאמץ בסחיבת המשא, על מה ולמה? מה העבודה שלך? אמר ליה, לא שבקנא איסורא דלא עבידנא בהווא עלמא, דע לך שאני לא מן החיים אלא מן המתים, ודע לך שלא הנחתי אסור אחד שלא עשיתי אותו, ועברתי על כל העברות שבתורה. ועכשיו איכא נטורין עלוון, יש עלי שומרים ומשגיחים ולא שבקין לי דאינוח, לא מניחים לי לנוח רגע אחד ומכבידים עלי את הענש.

אמר ליה, רבי עקיבא, אמור לי, שבקת ברא?! האם הנחת בן אחרך בעולם הזה. אמר ליה, בחיך לא תשאלין דדחילנא ממלאכי דמחו לי בפולסי דנורא, בבקשה אל תשאל אותי שאלות מפני שאני לא יכול לדבר אתך, כיון שבשעה זו עומדים ומכים אותי המלאכים בשבט של אש. אתה לא רואה אותם, אבל אני עומד וסובל, ואמרי לי אמאי לא תיתי בפריע, למה אתה מתעכב ולא עובד כדבעי ובמהירות. אמר ליה, אימא לי דקא ניחותך, איפה היית גר בחיי חיותך, אמר לו. ואמר לו שבקית אתתא מעברתא. אני השארתי את אשתי כשהייתה בהריון ואז הלכתי לעולמי. שמע את זה רבי עקיבא, אזל רבי עקיבא על לההיא מדינתא. רבי עקיבא לא פטר את עצמו בנתינת שני שקל לצדקה לעלוי נשמתו של זה,

אם זה אדם נכבד ורם המעלה הוא פותח לו. ואם הוא עני הוא צועק לו מתוך הבית, 'אין אף אחד בבית, תלך'. כבר היו פה מספיק עניים היום, יש לכל יום תקציב של שלשה עניים וזהו, נגמר התקציב. אבל היא אמרה לי לרוץ ולפתח את הדלת מהר, ובאמת רצתי ופתחתי. בפתח עמד עני שבקש עזרה. רצתי לסבתא ואמרתי לה, והיא הביאה לי משהו ואמרה לי לך ותן לו.

רצתי והבאתי לו. אחרי שחזרתי, מספר אותו חכם, קראה לי הסבתא, והיתה מסתכלת ומתבוננת בי זמן רב, כמו שאדם בודק אתרוג. כמו שאדם כשלוקח אתרוג כדי לקים בו את מצוות החג, הוא תופס אותו בזהירות והופך אותו מלמעלה ולמטה ובצדדים וכל פנה וזוית הוא בודק, כך היא הסתכלה עלי מכל הכוונים. ואני עמדתי משתומם ותמה וחרד, מה רוצים ממני? וכי גנבתי את הכסף? הבאתי אותו לעני! אחר כך שאלתי את הסבתא מה קרה? למה את מסתכלת עלי ככה? ואז היא שאלה אותי שאלה נוקבת שלא אשכח אותה כל ימי. היא שאלה אותי, תגיד, איפה השמחה והחיוך?! - נתת צדקה, למה אתה לא שמח? למה אין לך חיוך על השפתים? יש אחד כזה שנותן צדקה ובוכה. עליו אנחנו לא מדברים. אבל זה שאתה לא בוכה זה לא מספיק. איפה החיוך, ואיפה השמחה? הרי נתת צדקה! תשמח מאד במצוה שקימת.

'למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו', כתב רש"י: 'על בית אברהם לא נאמר אלא על אברהם, ללמדנו שכל המעמיד בן צדיק כאלו אינו מת'. ואדרבה, 'ברא כרעא דאביו' ואם הבן מתחנך כמו שצריך והולך בדרכי ישרים וטובים זה מועיל לזכות אביו מולידו. כי כל עוד שהבן לומד בתורה ומקים המצוות מסבת השתדלותו של אביו הרי הוא כאלו לא מת והרי הוא כלומד תורה בחיים, ומה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

היה לי המשפט הקשה ההוא שהיו המלאכים מכים בי וכו', אבל עכשיו כל זה נגמר והסתים. כי כשהתחיל הבן שלי ללמד את אותיות הא"ב, התחילו להקל עלי מן המשא. וכשהתחיל ללמד סדור ותרו לי עוד, וכשהתחיל לומר עלי קדיש, הכניסו אותי לגן עדן, וכשהתחיל לדרש ברבים וללמד תורה, הכניסו אותי לגן עדן העליון.

הוא שאמרו רבותינו, שכל מי שמניח בן צדיק, נחשב הדבר כאילו הוא לא מת. כי על ידי התורה והמצוות שהבן מקים מלכת החנוך שקבל מאביו מולידו, ממשיך האב ומתעלה מדרגה לדרגה בעולם העליון, והרי הוא כאילו חי שמסגל לאסוף לעצמו עוד זכויות ומצוות.

הנהגות החנוך של גדולי ישראל

זו הסבה שהקדוש ברוך הוא חבב כל כך את אברהם אבינו, כמו שאומר אצלנו הפסוק 'למען ידעתי אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו'. וכמו שכתב הרמח"ל, עלינו להתבונן תמיד מה עשו האבות שחבב אותם הקדוש ברוך הוא, למען נלך אף אנו בדרכם ונזכה לחבה היתרה הזו של הקדוש ברוך הוא.

רבי חיים פלאג'י כותב בספרו צוואה מחיים (ד"ח ע"ב ד"ה ומעיד) על עצמו שעד גיל עשרים היה יושב ולומד בהתמדה עצומה ללא טרדות וללא הפרעות. לאחר מכן נהיה רב העיר ורב הכולל, וקבל מדליות מהמלך ועלה לגדלה, ואז התרבו אצלו הטרדות מאד מאד. אך למרות על הטרדות וכל העל שהשתרג על צנארו, השגיח מאד על עסקי בניו ובנותיו וכמו שמספר בנו רבי אברהם זצ"ל (צוואה מחיים אות לב): בכל מוצאי שבת היה אבי קורא הוא בעצמו בלשון לע"ז בספר ראשית חכמה שישמענו אנשי ביתו. כלומר, הספרים היו הלא כתובים בלשון הקדש, אבל כדי שכל בני הבית יבינו את דבריו, גם הנשים שלא יודעות לשון הקדש, הוא היה מתרגם את הדברים ללשון לאדינו.

אלא הפסיק את כל עסקיו ונסע לאותה העיר, כדי לחלץ ולהושיע את אותו בר מינן מהצרות שיש לו. אדם גדול הוא מי שמפקיר את עצמו לטובת כלל ישראל. וכבר למדנו הגאון הגדול אביר הרועים רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל, "עקר בריאת האדם אינו אלא להועיל לאחרים" כמובא בהקדמה לספר הקדוש נפש החיים.

הלך רבי עקיבא ועל לההיא מדינתא. הגיע לאותה העיר. אמר להו, בריה דפלוני היכא, התחיל רבי עקיבא לחקר ולדרש, היכן הוא אותו הבן של פלוני שמת?! אמרו לו יעקר זכרו דההוא שחיק עצמות, ימח שמו ושם זכרו של אותו אבא רשע, ומה אתה שואל על הבן שלו.

אמר להו אמאי, על מה הקצף הגדול הזה שאתם כל כך מקללים אותו, ועוד אחרי שכבר מת?! אמרו ליה ההוא לסטים הוה מצער ברייתא, הוא היה שודד את כלם ומצער את הבריות, ולא עוד אלא שבא על נערה המארסה ביום הכפורים. את כל התועבות שבעולם עשה אותו אחד, ואתה עכשיו בא וחוקר על הבן שלו?!

אף על פי כן, המשיך רבי עקיבא וחקר ודרש, עד שהראו לו, הנה כאן ביתו של אותו הבן. אזל לבייתה אשכח אתתיה מעברתא. הוא אכן פגש את אשתו של אותו אחד כשהיא מעברת. נטרה עד דילדה, המתין רבי עקיבא עד שתלד. כשילדה, אזל מהליה. רבי עקיבא בכבודו ובעצמו מל את הבן של אותו רשע. לכי גדל, אוקמיה בבי כנישתא. לקח אותו לבית המדרש והתחיל ללמד אותו. למד אותו את אותיות הא"ב, אחר כך למד אותו סדור שידע להתפלל, ושנן אתו את אמירת הקדיש וברכו.

עד שזכה ונכנס לברוכי בקהל, נכנס בקהל והתפלל בבי כנישתא עם הקהל. לימים אזל רבי עקיבא לההוא אתרא, הוא חזר לאותו מקום היכן שפגש את אותו בר מינן, אתחזי ליה, אמר ליה רבי, תנוח דעתך שהנחת את דעתי. אמנם

מעולם לא הניח לשום אחד מבניו לצאת לבית אחר אפלו לבית קרוב בשום לילה עד שגדלו ונשאו אשה, רבי חיים פלאג' לא הסכים לבנים שלו שיסתובבו, ועיניו פקוחות על בניו שלא יכשלו בשום דבר. בניו של רבי חיים פלאג' היו כלם צדיקים מפרסמים, רבי אברהם פלאג', רבי יצחק ורבי יוסף, ואף על פי כן לא אמר רבי חיים לעצמו, 'ברוך השם שיש לי ילדים טובים, אני לא צריך כל כך להתעסק עם החנוך שלהם ויכול לעסוק בטרדות המרבות שלי'. אדרבה ואדרבה, עיניו פקוחות על בניו שלא יכשלו בשום דבר, חרף על הצבור הגדול שהיה עליו.

הרב מבריסק זצ"ל אמר על עצמו, 'אני יודע עשרים וארבע שעות ביממה מה עושה הבן שלי'. אין אצלי מצב שהבן שלי יהיה איפה שיהיה ואני לא ידע היכן הוא ומה הוא עושה, אלא בכל רגע ורגע דעתי עליו, היכן הוא ומה פעלתו. מדוע? - כי אדם לא מוליד ילדים כדי שיגדלו כחיות השדה, אלא עליו להשגיח ולפקח שיהיו גדולים בתורה ויראת שמים. ובלי בחינה ובלי בדיקה אחריהם, בלתי אפשרי שיגדלו כמו שצריך.

את זה עלינו לזכר תמיד, שלא נהיה חלילה בגדר הזה של 'שחקו הנערים לפנינו', הילדים משחקים ואנחנו לא יודעים היכן הם ובמה הם משחקים. על האדם לבדק היכן הילדים שלו נמצאים ובחברת מי הם נמצאים, ולא לתת להם להסתובב ברחוב ולדבר בשפת הרחוב. וכבר אמרו דורשי רשומות ש'רחוב' אלו אותיות 'חרוב', כי מי שמסתובב ברחוב סוף שנהר. פעם הרחוב היה רחוב של תורה, קדשה וחסד, אבל היום הרחוב הוא מקום סכנה.

כמו שספר חכם אחד, שפעם מי שהיה רוצה להוציא ספר היה יכול להוציא אותו בקלי קלות. מדוע? - כי אדם שהיתה לו קשיא טובה בתלמוד, היה הולך ברחוב בירושלים, ודופק בדלת של

כך היה מנהגו כל מוצאי שבת, לאסוף ולקבץ ולכנס את כל בני הבית, אשתו וילדיו נכדיו ונכדותיו, ולקרא בפניהם מתוך הספר ראשית חכמה. ולא יצא לשום מקום בליל מוצאי שבת, מדוע? - כדי לקרא וללמד מוסר את אנשי ביתו.

זה הפך מנהג העולם, וכמו שכמדמה שכתב הגאון חיד"א שנהגו העולם במוצאי שבתות לצאת ולעסוק במסכת בקורים... אדרבה, רבי חיים פלאג' היה מתחיל את השבוע בקדשה, בהיותו מאסף את כל בני ביתו ולומד אתם מוסר מתוך הספר. וכמה פעמים גמר את הספר ראשית חכמה לאין מספר, וספר ראשית חכמה אינו ספר קטן אלא ספר רב הכמות, אך עם הזמן מתוך הקביעות שהיתה להם חק ולא יעבר ללמד בו בכל מוצאי שבת, גמרו את הספר כמה פעמים. ובתוך השנים גמר ספר שבט מוסר וספר קב הישר וספר דרך ישרה וחובות הלבבות ולב דוד וכאלה רבים וכיוצא בהם, והיה חוזר לספר ראשית חכמה. ומעולם לא נכנס לשיבה בליל מוצאי שבת כי אם ללמד לפני בני ביתו מוסר ה'. וממשיך ומספר רבי אברהם פלאג' על אביו: ומעולם לא שמע לשום אדם שבא אליו בליל מוצאי שבת אפלו מחשובי העיר, אם לא היה קורא פרק ראשית חכמה ואחר כך שומע למדבר. גם אם היה מגיע לשם מישוהו נכבד ורוצה לדבר אתו על איזה ענין דחוף, היה דוחה אותו רבי חיים פלאג' ואומר לו, 'תשמע יקירי, עכשיו אני עסוק בחנוך הבנים ובהדרכת המשפחה שלי, ואין לי יכולת לדבר אתך. אם אתה רוצה, תמתין מעט עד שאלמד אתם, ולאחר מכן אוכל לדבר אתך'.

על האדם לשים את לבו על זה. הוא אינו יכול לשבת בחבוק ידים ולקוות שהכל בסדר. תמיד עליו לבדק ולהשגיח על בניו, ותמיד עליו לתת את הדעת איך להוסיף בבניו יראת שמים טהורה ודעת ה'.

מה שאי אפשר לתאר. כאשר היה מגיע אליו בן תורה צעיר, היה מתבטל לפניו כאין וכאפס, ואם היה מגיע אליו איזה ילד ושאל אותו שאלה שלא כהלכה, שאלה של שטות, היה רבי איסר זלמן אומר לו 'ודאי התכוננת לשאל כך וכך או כך וכך', 'בטח לשאלה הזאת והזאת התכוננת', וכך היה מכון את הילד לשאלה האמתית...

רבי איסר זלמן מלצר היה כל ימיו מדכא ביסורים, ועם כל זה הפליא מאד בשקידתו ויגיעתו העצומה על התורה. כשהיה בן שמונה עשרה התאסר עם נערה מיחסת בת למשפחת רבנים נכבדה. אלא שזמן מה אחרי ארוסיו, נחלה רבי איסר זלמן במחלת השחפת (ל"א). באותו הזמן חכמת הרפואה לא מצאה תרופה למחלה הזו, והיה ברור שכל מי שחולה במחלה הזו סופו שימות ממנה.

כשנודע הדבר למשפחת הארוסה שלו, הפעילו עליה לחץ בני המשפחה שתבטל את השדוך. אמרו לה, הן את צעירה, ואם את תנשאי לו, אחרי קצת זמן הוא ימות, וישאיר אותך אלמנה צעירה. בשביל מה לך?! תבטלי את השדוך ונמצא לך שדוך אחר. אבל היא לא הסכימה בשום פנים ואפן ואמרה לבני משפחתה, אני מכירה בו שהוא בן תורה מפלג ותלמיד חכם, ודי לי אם אזכה לשמש אותו שנה אחת בלבד.

בני המשפחה לא ותרו והוסיפו לשכנע אותה עוד ועוד שתבטל את השדוך, עד שאמרה הנערה, אעשה אתכם פשרה. לא אסמך על דעתי לבד, כי בכל אפן אתם טוענים כל כך בתקף שעלי לבטל את השדוך, אבל אלך ואעשה שאלת חכם כדת מה לעשות. ואכן, ארזה את מטלטליה ונסעה במיוחד אל רבנו החפץ חיים זצ"ל.

הגיעה אליו וספרה לו את כל הספור, שהתאסרה עם תלמיד חכם ותיק שכל חייו קדש לתורה, אלא של"ע חלה במחלת השחפת,

איזה בית שיהיה. כשהיה פותח לו בעל הבית ושואל למבקשו, היה אומר לו, תשמע אני לומד סוגיא פלונית, ויש לי קשיא גדולה בדברי הרמב"ם והתוספות. מה אתה אומר?! ואותו בעל הבית היה אומר לו, חכה רגע. היה חושב כמה רגעים, ואומר לו תרוץ טוב.

היה מודה לו השואל, והולך לדלת של השכן. היה מחכה שיפתחו לו את הדלת, וכשבעל הבית פותח, היה אומר לו, תשמע, היתה לי קשיא פלונית, והשכן שלך פלוני תרץ לי אותה באפן זה וזה. מה אתה אומר על הקשיא שלי והתרוץ של השכן שלך? וההוא היה מתבונן, ואומר לו איזה ראיה לסברת השכן או איזה פרכא עליו.

אחר כך היה ממשיך השואל לעוד בית ועוד בית, עד שכאשר היה גומר ללכת את כל הרחוב היה בידו ספר שלם. זה הקשה על מי שתריך וזה הביא ראיה, ההוא דחה את הראיה והאחר ישבה, וכן הלאה. כך היה רחוב בירושלים בדורות הקודמים. אבל היום?! הרחוב מחריב כל מי שבדרכו, גם אנשים גדולים, וכל שכן את נפשות הילדים הרבים שכל דבר נקלט בנפשותם ועושה בהם רשם.

ואם אדם לא משגיח, הוא יכול למצא פתאום איך שהילדים שלו מדברים בשפת הרחוב, בקללות והכאות, והוא עומד ומתפלא, מהיכן הגיע כל זה?! ומהיכן באמת הגיע? - מזה שעצמת עינים ולא השגחת עליהם בשבע עינים.

ואמנם זה קשה כי אדם טרוד לרגל הפרנסה שלו או שאר העסוקים שלו, אבל חנוך הבנים דוחה את הכל, וכמו שעשה רבי חיים פלאג'.

וכאשר אכן מחנכים את הילדים כמו שצריך, רואים את הפרות. בירושלים התגורר אחד מגדולי ישראל, ראש ישיבת עץ חיים, הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל. הוא היה גאון עצום, אבל יחד עם זאת היה שפל ברך וענותן עד קצה האחרון,

כשרות בתכלית הכשרות, וכאשר רואים את האבא שמקפיד שכל הברכות יהיו כמו שצריך, והוא אומר את ברכת המזון מלה במלה כמונה מעות ובקול רם כמו שכתוב בשלחן ערוך (סימן קפ"ה בכותרת, ועין שם סעיף ב'), ולא כאותם אלו שממלמלים את ברכת המזון כלאחר יד ואתה אינך יכול לדעת אם ברכת המזון הם ברכו או שמא קריאת שמע שעל המטה אמרו... כאשר הילדים רואים את זה, הדברים נכנסים ללב הרך שלהם והופך להיות חלק מהם. סעודות שבת הם הזמן הכמעט יחיד שאנחנו יושבים עם הילדים. יש אחד שאצלו סעודת ליל שבת זה שדה קרב, ולפעמים צריכים להביא לשם את האו"ם... אבל מי שענינו בראשו יקח ספר, וגם אם אין זה ספר 'ראשית חכמה' שגם אנחנו לא מבינים אותו די הצורך, מכל מקום יקח ספר 'מעם לועז' וכיוצא בו וילמד מתוכו הוא ובני ביתו. או ילמד הלכות שבת המרבות או הלכות לשון הרע, וכיוצא באלו הדברים.

ועל אחת כמה וכמה שצריך להזהר מאד מאד שלא יהיה מצב שיושבים האבא והאמא ומדברים לשון הרע, והילדים יושבים ושומעים. מרן המשיג"ח זצ"ל היה אומר, 'מי שמדבר לשון הרע והילד שלו שומע, הרי הוא כאלו לוקח כפית של רעל ומאכיל את ילדו'. הוא עכשיו מדבר לשון הרע עם אשתו, וחושב שרק הם מדברים ורק הם שומעים, אבל הילד ששומע ומבין שזה בסדר לדבר דבורים כאלו יבוא אחרי זה ויוסיף גם הוא לדבר לשון הרע חלילה.

גם הספרים שקונים לילדים שיקראו, צריך לראות שיהיו אלו ספרים טובים לנפש הילד. מה בצע לקנות לילד ספר 'כפה אדמה' וכיוצא בזה? בזמננו אפשר דרא שיש ספרים טובים ומועילים ובהם ספורים על חכמי וגדולי ישראל, וכשהילד קורא בהם ורואה את אהבת התורה ומסירות הנפש לתורה שהיתה מנת חלקם של

ועתה בני הבית לוחצים אותה עד חרמה לבטל את כל השדוף. אמר לה החפץ חיים, תדעי לך שיש שני סוגים של אנשים. יש כאלו שמאריכים ימים, ויש כאלו שהם בריאים. אלו היו דברי החפץ חיים זצ"ל. שבה הנערה לביתה ונשאה לרבי איסר זלמן. ואכן כדברי החפץ חיים, כל ימיו היה חולה ואפוף ביסורי גוף, אבל האריך ימים ונפטר בהיותו בן שמונים וארבע.

היה בירושלים פרופסור שנקרא ד"ר רחמלביץ', והוא היה אומר שבכל פעם שהוא רואה את רבי איסר זלמן יש לו חשק לקחת את כל ספרי הרפואה שהוא מכיר ולשרף אותם באש. מדוע? כי לפי ספרי הרפואה היה רבי איסר זלמן צריך למות כבר חמש פעמים... מחלי זה שיש לו ומחלי זה, והנה הוא מאריך ימים על ממלכתו ובסוף הוא מספיד את כלנו...

ועם כל החלאים שהיו מנת חלקו, תמיד היה שקוע בלמוד התורה בהתמדה וביגיעה שאין לתאר. גם כשהיה כבן שמונים נפצע מפגז ברגלו, ובמסירות נפש ובסכון רב הביאו אותו אל בית החולים, שם אמר להם הרופא שאלו היו מאחרים ובאים בעוד כמה דקות, כבר לא היה את מי להציל. וכמעט שנכרתה אז רגלו, אלא שה' עשה לו נס והבריא. גם אז הוסיף חילים לתורה ולמד בהתמדה עצומה.

ולרבי איסר זלמן מלצר היתה אחות גדולה, ושמה רבקה. והוא ספר עליה, שפעם אחת רצתה לשתות כוס מים, אבל בטעות נטלה ושתתה כוס של נפט. מה היה הדבר הראשון שעשתה? - רצה אל אמה ושאלה אותה, 'אמא, זה כשר?' 'אמא, הברכה שברכתי, ברכת שהכל, היתה ברכה לבטלה?!' אלו היו השאלות הראשונות שלה. אחד אחר שהיה קורה לו דבר כזה, הדבר הראשון שהיה אומר 'הצילו!' תזמינו לי רופא...

מהיכן זה מגיע? מכח החנוך. כאשר רואים את האבא שמקפיד על כל האכילות שלו שיהיו

רבותינו ואבותינו הדברים נכנסים ללבו וקונים מקום שביתה בנפשו.

אחד ספר שהוא קונה באפן קבוע את הספרים האלו, מעשיות על חכמי ישראל. מדוע? - לא רק בשביל הבן שלו, אלא בשביל אשתו... כשהיא יושבת ומקריאה לילדים את הספורים האלו, הדברים נכנסים גם אל לבה, וגם היא קונה על ידי זה אהבת תורה ויראת שמים...

כשהגד"א זצ"ל עשה את דרכו לארץ ישראל, הוא כתב אגרת לבני ביתו שנשארו בוילנא. וכך הוא כותב שם: הנה, יש לי כמה ספרי מוסר עם לשון אשכנז, ויקראוהו תמיד בזה יהיה עסקם ובזה יהיה למודם. וכל שכן ביום שבת קדש, קדש קדשים, לא יעסקו אלא בספרי מוסר. והנה, כותב הגד"א לאשתו שנשארה שם, תדריכם תמיד בספרי מוסר. תמיד יש ללמד את הילדים מוסר, ולחזור ולשנן שוב ושוב בספרי מוסר ויראה עד שיכנסו הדברים ללבם.

ועל קללה ושבועה וכזב תכה אותם ולא תרחם עליהם כלל, אם רואים שהילד נוטה מדרך הישר, ומוציא קללה מפיו או שקר, אסור לוותר לו. השל"ה הקדוש כותב (שער האותיות ערך דרך ארץ) שכשהגיע לירושלים הפיר בה יהודי אחד צדיק, שגם אלו היו נותנים לו כל חללי דעלמא לא היה מוציא דבר שאינו של אמת מפיו. תמיד היה כל משאו ומתנו באמונה תמימה, וגם אם היה יכול להרויח המון מסטיה כל דהו מהאמת, לא היה מוכן. שאל אותו השל"ה, איך הגעת למעלה העצומה הזו, שאתה כל כך איש אמת ולא מוציא לעולם דבר שאינו נכון מפיה? אמר לו אותו יהודי, דע לך כבוד הרב, שאין זה מכוחי אלא מכח אבא שלי. כשהיינו ילדים, אבא שלי היה מחנך אותנו תמיד בענין הזה, שלא נוציא דבר שקר מפיו. איך היה מחנך? היה תמיד מדבר אתנו על גנות השקר ועל מעלת האמת, שהרי רק על השקר מצאנו לשון כזו בתורה

'מדבר שקר - תרחק'. כי הקב"ה אמת וחוטמו אמת, ואם אדם מדבר שקר, אזי הוא מתרחק מאת הבורא. ואם היה מוצא שאחד מבניו דבר אמת היה נותן לו איזה מתת, מטבעות וכיו"ב, לקים אמת קנה, וכיוצא בזה, ולהפך להפך.

ממשיך הגד"א: כי ח"ו בקלקול בנים יענשו אב ואם במאד. ואוי לה לאותה בושה וצער ובזיון בעולם הבא. וכמו שאומר הפסוק (ויקרא כא, ט) על אשה שזנתה 'את אביה היא מחללת', ואמרו בגמרא (סנהדרין נב.) 'כמאן קרינן לרשע בן צדיק רשע בן רשע', כלומר, אם מצדיק יצא בן רשע, מתר לקרא גם לאבא בן רשע. מדוע? - 'את אביה היא מחללת'. וכן בשאר דברים, לשון הרע ורכילות. לא יאכלו ולא ישתו כי אם בברכה ראשונה ואחרונה ברכת המזון וקריאת שמע.

ומוסיף הגד"א: והכל בכונה. יש אחד שבודק אם הבן שלו ברך, וכיון שרואה שמוציא את הברכה מפיו הוא מסתפק בזה. לא די בזה. עליך לשים לב איך הוא מברך, לראות שמוציא את הברכה מפיו מתון מתון ובכונה. וממשיך הגד"א: ועקר הכל שלא יצאו ח"ו מפתח ביתם ולחוץ, שישארו כמה שיותר בתוך הבית ולא יסתובבו ברחוב, ויציתו ויכבדו אותה ולאמי ולכל הגדולים בשנים מהם. וכל מה שכתוב בספרי מוסר יקימו.

ולבני שיהיו תגדל אותם בדרך הישר ונחת, ותשלם שכר למוד ותחזיק מלמד בביתך, ואל תצמצם בשכרו כי כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד ראש השנה חוץ מהוצאות בניו לתלמוד תורה שבתות וראשי חודשים וימים טובים, כמו שאומרת הגמרא (ביצה טו:). עד כאן דברי הגד"א.

וכך שמעתי מאחד מגדולי הדור, ששאל אותו אחד, יש לי בן ואני רוצה לשלח אותו לתלמוד תורה טוב. לאיזה תלמוד תורה אשלח אותו?! אמר לו אותו גדול, עקר העקרים שתקפיד שהחברים של הבן שלך יהיו חברים טובים, כי

ובאמת היה אברהם תמה ומהרהר באותה שעה, מהו שמתחלה הצטוו להעלות את בנו שנתן לו בהבטחת ה' יתברך, ועכשו שכבר עמד בנסיון, כביכול חזר בו הקב"ה ואמר לו שיריד את בנו מעל גבי המזבח, ובאר לו המלאך פשרו של דבר, שמעולם לא היה הצווי לשחט את בנו, אלא רק להעלותו על גבי המזבח, וכיון שעמד בנסיון והעלה אותו, כבר נעשתה מצותו ומשכך הגיעה העת להורידו מן המזבח.

בשעת הנסיון אין להרהר כלל אחר הנהגת ה' יתברך

בשום שכל בדבר נראה שהרהורו של אברהם ע"ה ותשובת המלאך לא היו כי אם לאחר העקדה, ואלו קדם העקדה לא מצינו שהתגלה המלאך להסביר לאברהם מדוע עליו להקריב את בנו אשר נתן לו בהבטחת ה' יתברך, וגם לא אמרו שהיה אברהם מהרהר בדבר כלל, כי בשעת הנסיון אין מגלים לאדם את האמת, והוא צריך להתגבר על עצמו ולעשות בלי הבנה מתוך התגברות וכפית היצר, ורק אחרי שכבר עמד בנסיון בשלמות אזי הגיעה העת שיזכה להבין שבאמת לא היה כאן שום שנוי, כי לא נאמר לו אלא להעלות את בנו ועתה שהעלהו יכול הוא להורידו.

ופרשה זו יפה נדרשת ומלמדת לכל יהודי, שלא לחפש להבין את הנהגת ה' בשעת הנסיון אלא להתגבר על עצמו בלי שום הבנה, רק לאחר שיעמד בנסיון בעזר ה' יתכן שיזכו אותו מן השמים להבין את הנהגת ה' עמו היאך היא לטובה ומלכתחלה היתה לטובה, רק שהאדם אינו יכול להבין זאת.

בתוספת באור הסביר הגאון רבי חיים מבריסק ע"ה, כי לעולם אסור ליהודי להרהר אחר הנהגת הקב"ה עמו, וזהו הטעם שלא היה אברהם מהרהר מדוע יצוה אותו ה' יתברך להעלות בנו לעולה אחר שכבר הבטח 'כי ביצחק יקרא

טבע האדם, ובפרט אצל ילדים רפים, שנמשכים אחר הסביבה והחברה. ובדברים האלה אין לקמץ בהוצאות, כי אלו הם הוצאות מצוה שחוזרות. וראה עוד מש"כ בזה בס"ד בשיחות חזוק (וירא) ובאשיחה בחקיק (ויחי) ובאדברה בעדותיך (ואתחנן).

ותחלת הכל אצל האדם עצמו, ואם אכן אדם יחנך את עצמו בדברים האלה כמו שצריך, אזי מטבע הדברים זה ישפיע גם על בניו ובני ביתו. ועל הדבר הזה אוהב אותנו הקב"ה יותר מכל דבר אחר, וכמו שאומר כאן הפסוק 'למען ידעתי, כל לשון ידיעה אינו אלא לשון אהבה וחבה יתרה, ומדוע? - 'למען אשר יצוה את בניו ובני ביתו אחריו'.

אמונה פשוטה – עצה לעמד בנסיון

ראיתי במלתא חדתא (וירא) שכתב על הנאמר בפרשתנו (כב, יא-יב) "ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני, ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה וגו', המאמין בה' יתברך אינו מעלה על לבו שום הרהור אחר דרכי הקב"ה בעולמו, וגם אם אין הנהגת ה' יתברך ברורה ומובנת לו, אינו נמשך להרהר בזה, אלא מתגבר על עצמו שלא לתהות ולהרהר בכך, ופעמים שלאחר זמן זוכה ומן השמים יבררו לו האמת שאין שום קשיא ותמיהה כלל, כי 'משפטי ה' אמת צדקו יחדו' (תהלים יט, י).

בתורת ה' מצאנו מים חיים לנפש כל חי והוא הדבר שרואים אנו בפרשת העקדה, כיון שנצטוו אברהם להקריב את בנו יחידו, לא הרהר אחר מצות הקב"ה אלא הזדרז באהבה המקלקלת את השורה לעשות ככל אשר הצטווה, ורק לאחר שעמד בנסיון והעלה את בנו על גבי המזבח, אז התגלה אליו מלאך ה' ואמר לו 'אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה' וצוהו להקריב האיל תחת בנו.

כאלקינו, כדי להוכיח שאכן כן הוא שאין שום כח בעולם מלבדו יתברך.

לשם מה נצרך התגלות נוספת להודיע שכרו

נאמר בפרשתנו (כב, טו-יז) "ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים, ויאמר בי נשבעתי נאם ה', כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנה יחידך, כי ברך אברכה וְהִרְבָּה אֲרֵבָה את זרעך" יש להבין מדוע היה לו למלאך ה' להתגלות שנית מן השמים, יכול היה לומר זאת מיד עם דבורו הראשון 'אל תשלח ידך וגו' כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה, שכבר בשעת התגלות זו כבר עמד בנסיון וראוי לברכה עבורו ועבור זרעו, מדוע לא ברכו בהתגלות הראשונה.

באור יסודי כתב בזה בפנים יפות (בפסוק זה), שבמצוות יש שני פנים, ישנן מצוות שאין בהם הנאה כהנחת תפלין וציצית וכיוצא בהם, ויש מצוות שיש בהם הנאת הגוף כגון מצות ענג שבת וכיוצא בה, ובנדאי המצוה שיש בה הנאת הגוף יותר קשה לקימה לשם שמים ולא להנאת גופו. ומשום כך אף שאמרו (קדושין לט:) שכל מצוות בהאי עולמא ליכא, עם כל זה במצוות שיש בהם הנאת הגוף ומשבר הנאתו מעולם הזה ועושה לשם שמים יש לו שכר אף בעולם הזה מלבד אור הגנוז לו לעולם הבא, מדה כנגד מדה, מאחר ששבר את טבעו שזכו כפול ואף בעולם הזה מקבל שכרו. וידוע מה שאמרו משם החתם סופר ע"ה שיותר קל להתענות לשם שמים מאשר לאכל לשם שמים.

נמצא אם כן, שלאברהם היו שני נסיונות זה קשה מזה, האחד היה לעקד את בנו ולהעלותו לעולה, ואברהם אבינו עשה זאת בשלמות לשם שמים. ונתנסה גם בנסיון יותר גדול 'אל תשלח ידך אל הנער', שמצד עצמו ראוי שישמח בלבו שבנו יחידו נשאר לחיות. ועם כל ההנאה שבדבר, סלק כל נגיעותיו לצדדין ובגדל אהבתו וחבתו

לך זרע, אמנם לאחר שנאמר לו מפי המלאך 'אל תשלח ידך אל הנער', אז נתן אל לבו שזה בבחינת 'שני כתובים המכחישים זה את זה, עד שיבוא הפתוב השלישי ויכריע ביניהם', והרי על מנת כן נתנה תורה לישראל כדי שידרשו אותה ב"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, ולפיכך נתן לבו לפרש שיחתו לפני המקום להבין מהות הסתירה בין ההבטחות שנתנו לו.

ישועת ה' כהרף עין בזכות האמונה התמימה

ולמוד גדול יש כאן גם לדורות הבאים, כי בשעת העקדה דומה היה שאין כל מנוס מהקרבתו של יצחק על גבי המזבח כיון שזהו רצון ה' יתברך ומצותו, ואולם כיון שעקד אברהם את יצחק בנו בתמימות בלא שום הרהור, מיד נודע לו שזה עצמו שעקד את בנו הוא המפתח להצלתו, כי אין הכוונה כלל לשחטו אלא להעלותו ומיד להורידו משם. וכך הוא גם לדורות, כאשר לפעמים נמצא האדם במצב שאינו רואה מוצא ממנו, והוא מאבד את התקוה להחליץ מן הקשי, אבל העצה האמתית היא להתחזק באמונה תמימה שכל הנהגתו מסורה בידי ה' יתברך החפץ להטיבו באחריתו, וכפי ברור האמונה בלבו ודחית מחשבות הרהור ופקפוק, כך זוכה בהמשך הזמן שישתנו קורותיו לטובתו כעין תחית המתים.

ורק כשמגיע לאמונה שלמה ואמתית בלי שום פקפוק, רק אז רשאי לחשב ולנסות להבין את הנהגת ה' עמו, כי קדם היות האמונה מושבת בחזק בלבו צריך זהירות יתרה שלא להרהר חלילה בשום דבר העלול לפגע בחזק האמונה שבלב, וכן אנו אומרים בפיוט 'אין כאלקינו וכו' מי כאלקינו, תחלה מכריזים באפן הברור ביותר שאין שום מלך בעולם כאלקינו, ורק אחר שהאמונה הזאת ברורה בלבנו אזי אפשר להתחיל לברר בדרך של חקירה ודרישה 'מי

נחת רוח גם מדברים אחרים מלבד בנו, והיה צריך לשמח להורידו, אבל כיון שהקב"ה צוהו שיעלהו לא אבה ולא חשב להורידו, עד שאמר לו מלאך ה' שנית 'אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה' רק אז הורידו מעל גבי המזבח.

המורם מדבריהם הן לדברי הפנים יפות והן לדברי המלבי"ם, שעקר התגלות אהבתו של אברהם ע"ה נכרה והתבררה ביותר בהקרבתו את האיל רק לשם שמים שאז הרי נודע לו שהקב"ה מתרצה גם בהקרבת קרבן בהמה, ועם כל זה הוריד את בנו מעל גבי המזבח רק כאשר צוה ה', ואחר זה עוד הקריב האיל במקומו לשם שמים, לכך אז זכה לברכות הגדולות 'כי ברך אברכה ואברכה ארבה את זרעך'. ואז דיקא 'ויקרא אליו מלאך ה' שנית מן השמים', 'וען אשר עשית את הדבר הזה' שמנעת בשביל רצוני דוקא, 'כי ברך אברכה ואברכה ארבה את זרעך'. ובזה יובן מדוע לא נאמר לו מתן שכרו מיד בדבורו הראשון המלאך שצוה אותו שלא לשחט את בנו, כי מתחלה נצטוה רק להציל את בנו מן השחיטה, וגם זה היה נסיון לראות אם יתכן בכך להנאת עצמו, וכיון שעמד גם בנסיון זה ולא היתה כונתו כי אם לשם שמים, שוב נאמר לו בשנית מתן שכרו שיזכה לשכר גם בעולם הזה.

בראש השנה מזכירים זכות הקרבת האיל לשם שמים

מעתה נבין גם מדוע בראש השנה איתא בגמרא (ר"ה טז.) אמר רבי אבהו, למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקדוש ברוך הוא, תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכר לכם עקדת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאלו עקדתם עצמכם לפני. ולכאורה קשה, הרי כל הנסיון היה בעקדת יצחק ולא בהקרבת האיל שבא במקומו של יצחק, ואם רוצים להזכיר את עקדת יצחק היה מן הראוי להביא מאכלת לזכר

לא עלה בלבו שום הנאת הגוף בעבור מניעת מיתת בנו, אלא כמו שהיתה כונתו בצווי הראשון לשמו יתברך בלבד, כן היתה מחשבתו מיחדת לה' יתברך לבד בלי שום פניית הנאת הגוף.

במניעת בנו מהעקדה ברר עבודת חייו לפרסם שמו יתברך

בכך ברר ברור אחר ברור עבודתו בכל ימי חייו, שמעשיו של אברהם אבינו ע"ה תמיד היו לשם שמים, ופרסם שם שמים בכל העולם, כמו שכתוב (כא, לג) 'ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם', ודרש ריש לקיש בגמרא (סוטה י.) אל תקרי 'ויקרא' אלא 'ויקריא', מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקדוש ברוך הוא בפה כל עובר ושב, כיצד, לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו, אמר להם, וכי משלי אכלתם, משל אלהי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם, שכל מעשיו היו רק לפרסם שמו של הקב"ה בפי כל ברואי עולם. ולמד אותם שיש בורא לעולם דוקא בעת התעסקותם באש"ל, הינו בשעת אכילה ושתיה ל"נה, כדי ללמדם בזה, שגם כאשר יתעסקו בענינים גשמיים כאכילה ושתיה, יעשו זאת לשם שמים.

וכן גם כאן כאשר נצטוה להורידו והיה לו בזה הנאה סלק נגיעותיו כפי שלמד את כלם שגם בדברים שיש בהם הנאה יעשו לשם שמים.

בענין זה הוסיף המלבי"ם עוד באור בדבר, שכאשר אמר לו הקב"ה 'והעלהו לעולה' חשב שאין לקדוש ברוך הוא קורת רוח בפרים ואילים ורוצה רק בהקרבת בנו ולא משום דבר אחר. אך כאשר אמר לו המלאך 'הנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו', נגלה לו שהקב"ה מתרצה גם באילים וכבשים, ובכל זאת לא רצה להורידו עד שנצטוה. כלומר, הגם שראה שיש עוד אפשרות להקריב קרבן מבהמות, ואם כן יש לו לקב"ה

הניח לנו ללמוד מדרכיו ולהדבק בהם. והראה לנו כי גם כשזכה למעלות גבוהות בעבודת ה', עדין היה שפל בעיניו והיה דומה כמי שעומד בתחלת עבודתו. וכך פרש הרה"ק בעל נעם אלימלך ע"ה בפרשתנו, 'והוא יושב פתח האהל', שלמרות כל צדקותו ומדרגותיו עדין הרגיש עצמו כאלו הוא יושב בפתח והתחלת הקדשה, כי הצדיק כל מה שמתעלה נדמה בעיניו שאינו אלא כמתחיל ועומד בפתח.

כשמרגיש האדם בשפלותו הוא גופא העדות על כך שקרוב הוא אל הקדשה, כעין שכתב בתשואות חן (ויקרא ד"ה ובאפן) מקרא שכתוב (ירמיה לא, ב) 'מרחוק ה' נראה לי', כפי מה שמרגיש האדם שהוא רחוק מן הקדשה, על ידי זה 'ה' נראה לי', והוא הקרוב באמת אל ה'.

ואמת תורה דרכה שככל שמתקרבים יותר מבינים כי כל שנעבד עדין כטפה מן הים הוא לגדל רוממות אין סוף יתברך ויתעלה, ולכן כאשר זוכה ומתקרב מעט חוזר ומבקש קרבה גדולה מזו כי רואה עד כמה רחוק הוא מן הקדשה. כדמצינו בדוד המלך ע"ה שבקש מלפני ה' (תהלים כז, ד) 'אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש' וביאר בזה הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב ע"ה (הובא בקדשת לוי שמות ד"ה וזה לך), כי אחת היתה שאלתו של דוד מאת ה' והיא 'שבתי בבית ה' וגו' לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו. אך מלבד זאת 'אותה אבקש' שגם כאשר אגיע לדרגה זו 'לחזות בנעם ה'', 'אותה אבקש' אף על פי כן עדין אוסיף ואבקש, להשתוקק לזכות לדרגה גבוהה מזו כי כך היא האמת שככל שמתקרב רואה עד כמה יש לו להוסיף לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו'.

אף אנו נחזה בדברי קדשו של הקדשת לוי ע"ה שהוסיף על המגיד מזלאטשוב וזה לשונו: ובזה הצדיקים מוסיפים והולכים בעבודת השם יתברך, שנדמה להם תמיד שאינם עדין בשלמות,

מסירות נפשו של אברהם אבינו ע"ה שכבש רחמיו ועקד את בנו.

כי אכן אינו חדוש שהעלה את בנו לשם שמים, כי ידע שכך הוא צווי ה' ואין מישהו אחר שהקב"ה חפץ שיקרב לפניו. אך כאשר אמר לו המלאך אל תעש לו מאומה, וראה איל אחר נאחז בסבך בקרניו, ומחמת צווי ה' הוריד את בנו מעל גבי המזבח באותה פונה, ועוד הקריב את האיל במקום בנו לשם שמים בלי הנאה כלל, זהו חדוש גדול.

באור נוסף כתב בתפארת שלמה (וירא ד"ה והנה) מדוע היה צריך בהתגלות נוספת לברכו, ועם זאת תתישב לנו קשיא נוספת במעשה עקדת יצחק נצטוה אברהם תחלה להעלות את בנו על גבי המזבח, ואחרי שקיים המצוה ועקד את בנו נאמר לו מפי המלאך שלא ישלח ידו לשחט את בנו, מדוע לא הוסיף הקב"ה להתגלות אליו גם בכדי להזהירו שלא לשחט את בנו.

מפרש התפארת שלמה ע"ה שעקר הנסיון נאמר לו מפי הקב"ה להעלות את בנו לעולה, וכיון שקיים אברהם מצות בוראו נברא ממעשה המצוה מלאך טוב, כידוע כי מכל מצוה נברא מלאך, וכפי שלמות המצוה כך שלמותו של המלאך, ומלאך זה הוא שאמר לו שלא לשחט את בנו כי אם לשחט האיל חלופו, והוא המלאך השלם כדברי התפארת שלמה (שם): לאחר הקרבת הקרבן נברא מלאך חדש גבוה משל הראשון שהרי לא נגמר המצוה ביצחק רק במחשבה אבל אחר כך כשעשה המצוה בשלמות להקריב האיל תחת בנו ממש ואז נברא מלאך גבוה ורצה הקדוש ברוך הוא לשלח הברכות האלו על ידי מלאך הגבוה.

אברהם אבינו הרגיש עצמו כעומד בפתח
בפרשתנו נאמר (יח, א) "והוא יושב פתח האהל", אברהם אבינו ע"ה שפרסם שם שמים בעולם,

וכן היא הדרך לכל עובד ה', שיהיה נדמה בעיניו כאלו עבודתו אינה בשלמות, וזהו פרוש דברי הגמרא (פסחים נ:): לעולם יעסק בתורה שלא לשמה, הינו שלעולם יהיה דומה בעיניו כאלו עבודתו היא שלא לשמה, וישתוקק תמיד לזכך כוננתו ומחשבתו שתהיה יותר לשם שמים, ועל ידי כן יזכה להוסיף במדרגות גבוהות לשם שמים, כמו שאמרו שם שמתוך שלא לשמה בא לשמה, הינו מתוך שנראה בעיניו שאין כוננתו ראויה, יזכה לבוא למדרגת לשמה גבוהה יותר.

וכמו כן הקב"ה מסתיר עצמו מן האדם וגורם לו לחשב שהוא רחוק מן השלמות, כדי שיוסיף אמצ' להתקרב יותר לה'. יתברך למעלה ממדרגתו, וכדרך שהאב מתרחק ממנו מבנו הקטן כדי לגרם לו להוסיף ולהתקרב אליו, כמו שפרש הבעל שם טוב ע"ה בפסוק (תהלים מח, טו) 'הוא ינהגנו עלמות', 'עלמות' לשון עלם צעיר לימים, שה' נוהג עם האדם כמו אל ילד צעיר לימים, ובכל פעם שהאדם מתעלה מעט נדמה בעיניו כאלו הוא נופל ממעלתו, וכל זה כדי שיוסיף עז ותעצומות בעבודת ה'.

יהי רצון שנזכה להדבק במעשה אבותינו אברהם יצחק ויעקב אנו וזרענו וזרע זרענו בתוך כלל ישראל לעשות רצונו כרצונו כל הימים, ונזכה לגאולת ישראל ברחמים במהרה בימינו אמן.

ויודעים תמיד בכל עת מה שחסר להם, דהינו המדרגה שלמעלה מזו שאינם משיגים עדין, ובטוחים בהשם יתברך ובישועתו שידעו ארח חיים למעלה להשיג גם ההשגה שחסר להם עתה.

על פי זה הוסיף הרה"ק מברדיטשוב זוהי גם בקשתו של דוד המלך ע"ה (תהלים קיח, ט) 'פתחו לי שערי צדק וגו', כי היה דומה בעיניו כעומד בפתח ומתחנן להכנס לפנים, ודוקא בחינה שמרגיש מבחוץ היא השער להכנס בו, כמו שממשיך ואומר 'זה השער לה', הינו הרגשת שפלות זו היא השער להתקרב לה' 'צדיקים יבואו בו'.

כעין שהגיד הנעם אלימלך ע"ה (לקוטי שושנה ד"ה פתחו): דהנה עקר מדת הצדיקים כף היא, בכל מה שעובד יותר להבורא ברוך הוא הוא מבין יותר שאינו יכול להגיע אל תכלית העבודה, כי אין סוף בדבר, וזה הוא עקר הבנת הצדיק שמבין זה שאינו יכול לבוא אל התכלית הגמור והיא היא העבודה. וזהו שאמר הכתוב 'פתחו לי', פרוש הצדיק אומר שיפתחו לו השערי העבודה לבוא בהם לעבד הבורא, לפי שסובר שלא עשה כלום עדין ולא פעל בעבודתו כלל עדין. ומשיבין לו 'זה השער לה', פרוש היא היא עקר העבודה לידע זה שאינו יכול לגמר בהעבודה, כי דבר שאין לו סוף ותכלית והבן.

פרק י"ד - סדר הקדוש ד

בשם השל"ה, לכוון בברכת שהחינו שמברכים בקריאת המגלה גם על מצוות היום של משלוח מנות ומתנות לאביונים. וכתב המגן אברהם שיכונן עליהם בברכת שהחינו שמברך ביום. וכתב הפרי מגדים שם, שלדעת הרמב"ם ומרן בסעיף א' דאין מברכים שהחינו בקריאת המגלה ביום, מפל מקום יכון בשהחינו כשקורא בלילה על מצוות היום. וזה צריך עיון דהא יש הפסק גדול בין הברכה לקיום המצוה, וגם אכתי לא הגיע זמן המצוה בלילה, דהא קימא לן סעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא, וכמבאר בשלחן ערוך סימן תרצ"ה סעיף א', וברמ"א בסעיף ד' כתב, דגם משלוח מנות רק ביום. ובמשנה ברורה (בס"ק כ"ה) כתב דגם מתנות לאביונים אינו יוצא בלילה. עין שם. ואם כן איך יפטר בברכת שהחינו על המגלה בלילה את מצוות היום. ועין בבאור הלכה (סימן תרצ"ה בדבור המתחיל ושהחינו) שכתב, ומה שמצדד הפרי מגדים שלדעת המחבר יוצא בברכת שהחינו בלילה על משלוח מנות וסעודה ביום, לא נהירא, וגם ריהטא דלישנא דמגן אברהם לא משמע לומר כן. עד כאן לשונו. וכונתו דכיון שיש הפסק גדול בין ברכת שהחינו לקיום המצוה, וגם לא הגיע זמן המצוה עדין, אי אפשר לצאת בשהחינו בלילה לפטר את מצוות היום.

אלא שהרב שבט הלוי בודאי אזיל בתר שיטתיה דהחתם סופר, ואיהו כתב בחדושינו לשבת (כד:) שיש להדליק נר יום טוב אחר כניסת יום טוב, [מאש לאש], ולא מבעוד יום, והוכיח כן מהמשנה אין מדליקין בשמן שרפה ביום טוב שהדלקת נר יום טוב בלילה. ולפי זה שפיר קאמר הרב שבט הלוי האי טעמא

ענין אמון אחר ברכת שהחינו בקדוש בליל פסח

ראה תחלת ההערה בגליון מפקודיך אתבונן (לף לף), ונהדר אנפין לנדון דידן, לגבי ענין אמון אחר ברכת שהחינו בקדוש בליל פסח, דהנה בשו"ת שבט הלוי ח"ג (חאו"ח סימן ס"ט) כתב לחלק בזה, שבלייל פסח לא הוי הפסק, כיון שברכת שהחינו בליל פסח באה גם על מצוות מצה ומרור וספור יציאת מצרים, והאשה שברכה שהחינו בעת הדלקת הנרות לא נתכונה לפטר מצוות אלה, לפיכך אף על פי שלברך עוד הפעם שהחינו אין לזה מקום, אבל אם מכוננת על ברכת שהחינו של בעלה אין האמן הפסק, אבל בליל שבועות [סכות ור"ה ושמיני עצרת] יש להזהר שלא תענה אמון על ברכת שהחינו שבקדוש משום הפסק וכו'. ע"ש. וכך כתב הרה"ג ר' שמואל אהרן יודלביץ בירחון מוריה (אדר תשכ"ט עמוד מ"ט). ע"ש.

אלא דמה שכתב שבברכת שהחינו שבהדלקה לא נתכונה לפטר את מצוות הלילה, הנה אם הדליקה אחר שנכנס יום טוב, איהו נמי הכי שפיר קאמר, אבל אם ההדלקה היתה מבעוד יום, מה יועיל אם תכונן לפטר את מצוות ליל הסדר, הא אכתי לא מטי זמניה, ולא הוה ליה למימר שלא נתכונה לפטר את מצוות הלילה, שגם אם תכונן לא מהני.

ברכת שהחינו במקרא מגלה - אם צריך לכוון לפטר מצוות משלוח מנות וסעודת פורים

וכבר העירו בדברי הפרי מגדים (ארח חיים סימן תרצ"ב בא"א סק"א) על מה שכתב המגן אברהם שם

הינו אם הדליקו משחשכה]. וע"ע בשו"ת חזון עובדיה ח"א (ס"ט ט עמוד קנג), ובשו"ת יחיה דעת ח"א (עמוד רפ"ה), ובשו"ת יביע אמר ח"ט (חאו"ח סי' ס). ע"ש.

וכיו"ב באר בשנת תשמ"ז, בספר אוצר דינים לאשה ולבת (עמוד רמח, ובמהדורת תשס"ה עמוד תקב) לגבי ברכת לישיב בסכה שבקדוש, כי הנה נודע מה שנחלקו הראשונים בנשים הפטורות ממצות סכה, אם רשאות לברך לישיב בסכה, שדעת הרמב"ם ומרן השלחן ערוך אין לנשים לברך על מצוות עשה שהזמן גרמא ואף שאם מקימות מצות סכה, יש להן שכר כמי שאינו מצוה ועושה, (ומטעם זה ר"ת סובר שיכולות אף לברך), מ"מ הרי אינן רשאות לברך, ואינן שיכות בברכה. ולדעת ר"ת והרמ"א נשים מברכות על סכה וכדו'. ולפ"ז לדעת מרן אין לנשים לענות אמן אחר ברכת לישיב בסכה, דהוי הפסק בין הברכה לטעימה, שהרי אין ברכה זו שיכת לדידהו. אבל לאשכנזים שיוצאים ביד רמ"א, דנשים מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמא, רשאות לענות אמן.

גדר מצות עשה שהזמן גרמא

ואמנם כל זה במצוה שאינה שיכת כלל אלא בזמן מסים, אבל במצוה הקימת כל השנה, ורק שעל פי הקבלה אין לקימה בזמן מסים, כמו צדקה בלילה לדעת הסוברים שעל פי הסוד אין ליתן צדקה בלילה, או במצות שלוח הקן בימי העמר, ובימים שמראש השנה עד שמיני עצרת, ובשנת השמיטה, שלדעת הרש"ש אין לקים מצוה זו בימים אלה, אפלו הכי אין זה חשיב כמצוה שהזמן גרמא, שהרי המצוה קימת כל הזמן, ומי שיעבר ויתן צדקה בלילה, או מי שיעבר ויקים שלוח הקן בשנת השמיטה ובימי העמר, בודאי שקים מצוה, ואפשר שגם רבנו הרש"ש לא נתכנן בדבריו לעקר מצוה זו בימים אלה, רק שלכתחלה ראוי שלא יקים מצוה זו בימים

דמסתמא לא נתכונה לפטר את שאר מצוות הלילה, דאם נתכונה איהו נמי הכי יוצאת ידי חובה, דאכתי מטי זמניה.

אם קדש לאחרים – כשחוזר לקדש לעצמו אם יחזר על ברכת שהחינו

ובשו"ת יחיה דעת הנזכר לעיל מצא להרמ"ע מפאנו באלפסי זוטא (סוף פרק ג' דראש השנה) שכתב, המקדש לאחרים תחלה בליל יום טוב, כשהוא חוזר ומקדש לעצמו לא יחזר לברך שהחינו, שכיון דקימא לן (ערובין מ:) זמן אומרו אפלו בשוק, כבר יצא ידי חובת ברכת שהחינו. ואם קדש לנשים תחלה בליל חג הסוכות חוץ לסכה, כשחוזר ומקדש לעצמו בסכה חוזר ומברך שהחינו, וכן הוא הדין בליל פסח, הואיל וברכת שהחינו שיכת גם לאכילת מצה. עד כאן. ולפי זה אם קדמו הנשים וברכו שהחינו בעת הדלקת הנרות, רשאיות מן הדין אפלו לחזר ולברך שהחינו בקדוש של ליל פסח, אם עורכות סדר לעצמן. ומכל שכן שאין לפקפק על עניית אמן לאחר ברכת בעליהן. וכך כתב הרב המוציא לאור שם (בהערה י"ד). ועין בשו"ת הב"ח (סימן קל"ב), ובשו"ת שבות יעקב (סימן ל"ב), ובשו"ת משאת משה (סימן ה'), ובשו"ת קול אליהו (חלק ארח חיים סימן מ"א), ובברכי יוסף (סימן תרמ"א סק"א), ובמה שכתב מהר"י קצין בשו"ת רועי ישראל (סימן י"ח), ובשו"ת חסד לאברהם תאומים קמא (חלק או"ח סימן ס"ב) עין שם.

ובשאר ימים טובים יש להזהיר את הנשים שלא יענו אמן בקדוש, אם קדמו וברכו שהחינו בשעת הדלקת הנרות. ואף שבספר חזון עובדיה ח"ב (שם) לא חלק בין ליל פסח לשאר ימים טובים, מ"מ ביחיה דעת ח"ג (עמוד קב), כתב לחלק בזה, ומשנה אחרונה עקר. והוא מפני הסיוע שמצא לזה מהרמ"ע מפאנו. ומטעם זה כתבנו בילקו"י מועדים (עמוד שפט) שבלייל פסח יכולה לענות אמן. [ולדברי הרב שבט הלוי הנ"ל

אם הולכים אחר הרש"ש כשאינן הדברים מבארים בד' האר"י – ברכה מעין שבע בליל פסח

ובעקר דברי הרש"ש ז"ל, הנה אין הדברים
מפרשים ברבנו האר"י ז"ל, אלא הרש"ש למד
זאת ברב חכמתו הגדולה, וכתב בס' טהרת המים
(מע' הק' אות י"ט ד"ה קבלה) משם החיד"א ש"כ'
בשו"ת טוב עין (דף ש"ז), שאם חולק הקבלה עם
הרש"ס, אם דבר בזה האר"י זיע"א, כוונתה קי"ל.
ע"כ. ואף שרבים חולקים על כלל זה, [וראה
להלן בסימן רעד], מ"מ גם לדברי החיד"א אם
האר"י לא דבר בזה, לא שבקינן דברי הפשטנים.
ועין בספר אור לציון ח"ב (במבוא דף ט"ז) שכתב,
דדוקא דבר המפרש בדברי האר"י ז"ל, אבל
דבר הנרמז או המובן מדבריו, אין לקבץ דברים
כודאי, כיון שיש מקום לפרש את דבריו באופן
אחר. ואפלו אם אנוחנו לא יכולים לפרש, אולי
יבוא אחר ויפרש. ע"כ. ובשו"ת מעט דבש ח"ב
(עמו' רמד) כתב, דע"פ כלל זה פסק והורה הרב
אול"צ בדין ברכת מעין שבע בפסח שחל להיות
בשבת, שאין לאמרה, וטעמא טעים כאשר שמענו
מפיו, משום דדין זה דברכת מעין ז' בפסח שחל
בשבת אינו מפרש בדברי האר"י ז"ל, אלא בד'
הרש"ש, ולכן אין לאמרו. וכן שמענו מפיו בעת
שהלך לנחם לאחד מתלמידיו בהר נוף, ושאלוהו
בדין זה, ופסק שאין לומר ברכה מעין ז' בליל
פסח שחל להיות באותה שנה בשבת. ע"כ.

ועין להרב ישכיל עבדי בשו"ת דעה והשכל
(חלק ב' סימן ב') שנשאל מהרה"ג רבי בן ציון חזן,
ממסדי ישיבת פורת יוסף, ע"ד הרש"ש, דמאי
שנא מצות שלוח הקן מציצית ותפלין ותפלה
וכו', בהמשכת המוחין וכו', ועוד קצר מצע
השכל להבין כיצד מצוה זו שהיא מדאורייתא,
ובפרט מצוה עוברת כזו, דכתיב כי יקרה וכו',
אנו נמנע מלקימה בזמן בימי העמר וכדו',
[והינו דאין יבטל מצוה דאורייתא מפני חשש
של המקבליים], ושוב מצא להשמן ששון וכו'.

אלה, אבל המצוה שיכת כל הזמן, ואינה בגדר
מצות עשה שהזמן גרמא. ודמי למחית עמלק,
דאף שאין מוחין את עמלק בשבת, אין זה חשיב
כמצות עשה שהזמן גרמא, כיון שהמצוה קימת
גם בשבת, ורק אריא הוא דרביע עליה, דמצוה
שאסור לעשותה בשבת [כגון מצות מעקה, או
מצוה להרג את עמלק בשבת] לא מקריא מחמת
כן מצוה שהזמן גרמא. כי מצד המצוה זמנה
גם בשבת. ואריה הוא דרביע עליה. וכן כתבו
הגרעק"א (קדושין כט.) ובש"אילת יעב"ץ (ס' לו),
ובשער המלך (סוף הלכות פסולי המקדשין). [ובמחית
עמלק יש לדון לפטר הנשים מצד דלאו בנות
מלחמה נינהו, ובמק"א כתבנו בזה]. והוא הדין
לגבי מצות שלוח הקן.

שלוח הקן בימי ספירת העמר

ומכאן יש לתמוה אחה"מ עמ"ש באור לציון
ח"ג (עמ' קפו) בזה"ל: והנה רבנו הרש"ש (הגהות
השמש על עץ חיים שער ט"ו פ"ג) כתב, שאין מצות
שלוח הקן נוהגת במ"ט ימי העמר, וצריך להזהר
שלא לעשות מצוה זו בימים אלו, וכן מר"ה עד
שמיני עצרת, ובכל שנת השמטה. וכן בשנת
היובל. ע"ש. ויש לעין דא"כ זו מ"ע שהזמן גרמא.
וראה בחנוך (מצוה תקמ"ה) שמצוה זו נוהגת בכל
זמן, בזכרים ונקבות. וצ"ע. ואפשר שאף לפי
הסוד אין זה אלא לאחר החרבון, אבל לפני כן
נהג תמיד. ע"כ.

ואחא"מ תמוה, דאטו מי שיקים מצות שלוח
הקן בימי העמר, לדעת הרש"ש לא קים מצות
עשה, זה בודאי אינו, דמצוה זו לא קבוע לה זמן,
ואינה בכלל מצות עשה שהזמן גרמא, וכדברי
החנוך, אלא שדבר צדדי מונע ממנו לכתחלה
שלא יקים מצוה זו בימים אלה, על פי הסוד,
אבל מצוה זו שיכת גם בזמנים אלה. ומעקרא
אין כאן קשיא, ואין צריך להגיע לחלוק הדחוק
שכתב בין לפני החרבון לאחר החרבון. ודו"ק.

וכאן המקום להעיר עמ"ש בהקדמה לאיזה סדור, שעל פי הסוד "לכולי עלמא" דינא הכי לברך ברכת האילנות רק בניסן. [הקדמה לסדור תהלת יצחק]. ותמוה שחקק עלי ספר דברים שאינם נכונים, שהרי בשו"ת יחזה דעת ח"א (סי' א') [שהכותב הנ"ל ציין עליו] הביא מכמה גדולי המקבלים שכתבו להדיא שגם על פי הקבלה שייך לברך ברכה זו גם אחר ניסן. ומהם בס' עולת שמואל קונפורטי, שגם ע"פ אין להקפיד לברך ברכת האילנות דוקא בניסן. ושכן דעת רבנו האר"י ז"ל. וכן מבאר בס' ברכת יוסף ידיד (ח"א עמו' יא) והרב השיב משה (סי' ח') שרוב חיליה בנגלה ובנסתר. ע"ש. וראה בקובץ יתד המאיר (אדר תשע"ב).

תספרת לנשים בימי העמר

ומידי דברי בענין העמר, ראיתי מ"ש באור לציון הנ"ל דנשים יכולות להסתפר בימי העמר, שהרי אף באבילות ממש אין האשה אסורה בתספרת אלא כל שבועה בלבד, כמבאר בש"ע (יו"ד סי' ש"צ ס"ה), ואף בתוך שלשים מתרת להסתפר, ובדאי שאין חומרת ימי העמר גדולה יותר משלשים ימי אבילות. ע"ש. ותמוה, דלשיטתו שיש להתחשב תמיד בדברי האר"י ז"ל והמקבלים, כמובא רבות בספריו, א"כ היאך התיר כאן לנשים להסתפר, הרי לפי המקבלים גם נשים צריכות להחמיר שלא להסתפר בימי העמר. ובשלמא לדידן דבכל דוכתא שנחלקו המקבלים עם הפשטנים, ואין הדבר מבאר בזה"ק, הלכה כהפשט. ממילא ניחא מה שמקלין לנשים להסתפר בימי העמר. אבל לשיטתו של האול"צ להחמיר בכל דוכתא כדעת המקבלים, ואף אינו חושש לסב"ל כנגד האר"י, א"כ היאך התיר כאן נגד דברי המקבלים. ועי' בשו"ת רב פעלים ח"ד (סוד ישרים ס"ס טו) שכתב להחמיר בנ"ד. [ושמא כיון שלא נתפרש להדיא ד"ז בדברי האר"י ז"ל, לכן הקל בנ"ד].

והשיב לו הרב דעה והשכל, דדברי רבנו הרש"ש זיע"א ברורים ואין בהם קשי, דדמי למי שמניח תפלין בשבת שאינו מקים בזה שום מצוה, כיון שהמצוה באה להמשיך מוחין וכו', ובזמנים אלה אין לה שיכות.

אלא שהקשיא במקומה עומדת, דהיאך אפשר לעקר מצוה דאורייתא ולומר דדמיא להנחת תפלין בשבת, מפני סברת המקבלים. וע"כ שאין לנו לעקר לגמרי המצוה, רק שיש עדיפות לקימה בזמן אחר. וע"ע בס' באתי לגני (שער טו ד"ג) שפלפל בדבר הרש"ש, והעלה למעשה שאפשר לקיים שלוח הקן תמיד, רק שיקים אותה בלי הכנונות. ועכ"פ א"א לומר שאין שיכות למצוה זו בימי העמר.

ברכת האילנות - אי חשיב זמן גרמא

ולפי המבאר גם ברכת האילנות אינה נחשבת כמצוה שהזמן גרמא, דמה שאין רגילים לברך בחדש אדר ואיר הוא רק מפני שקשה למצא אילנות מלבלבין בחדשים אלה, אבל מפני זה לא יחשב כמצוה שהזמן גרמא. דמגבלות הזמן אינו מחמת המצוה אלא מחמת המציאות. וכמ"ש בכי"ו"ב הטורי אבן (מגלה כ:) והגאון רבי עקיבא איגר. ודו"ק. וע' בס' ברכת יצחק (ברכות, סי' רכו עמ' שכט) שכתב לחקר אם ברכת האילנות הוי זמן גרמא, וכתב דלפי הפשט דלאו דוקא בימי ניסן, א"כ לא חשיב זמן גרמא, אך לפי המקבלים שהברכה היא רק בניסן, אם כן הוי זמן גרמא. וכתב שם דגם להמקבלים עצם הברכה שייכת גם אחר ניסן, אלא דעקר התקון שנעשה בברכה זו, שייך רק בימי ניסן, ולכן י"ל דכהאי גוונא לא חשיב זמן גרמא. ע"ש. ועכ"פ לדינא הכל תלוי בדברי הפשטנים, ולא ע"פ הסוד. וראה בילקוט יוסף סימן נא הערה לג, מה שהארכנו אם ברכת האילנות נחשב כברכה שהזמן גרמא. ועי' בעין יצחק ח"ג (עמוד רנז).

אם הנשים יכולות לענות אמן אחר ברכת לישוב בספה ולא לטעם מהכוס

ואכתי יש לעין בכל זה, דלכאורה עדיף שהנשים לא יטעמו מהיין אחר הקדוש בכל הלילות של הימים טובים [מלבד ליל הסדר], ויענו אמן גם אחר ברכת שהחינו [באפן שקדמו וברכו שהחינו בהדלקה], וגם אחר ברכת לישוב בספה בליל סכות, ואף שנהגו לטעם מהיין לחבוב מצוה, ומצינו בגמ' שהנשים נהגו בזה, מכל מקום אין זה לעכובא, ומסתבר ששכר העונה אמן גדול משכר חבוב מצוה של טעימת היין, וא"כ לכאורה יש להעדיף שלא יטעמו מהיין, מאשר לא יענו אמן.

שתית מלא לוגמיו לעכובא

אלא שיש להעיר, דהא בעינן שהמקדש ישתה מהיין, והוא לעכובא כמו שביארנו במק"א, [וראה בשלחן ערוך סימן רעא סעיף יג-יד]. ולפי זה קדם שהמקדש טעם מהיין אכתי לא חלה ברכת הקדוש, והיאך האשה תענה אמן על לישוב בספה. וכבר ביארנו במק"א דשתית מלא לוגמיו מעכבת, וכל עוד שלא שתה מלא לוגמיו לא יצא ידי חובת קדוש, כמו שפסק המג"א (סי' רעא ס"ק לב) בדעת מרן הש"ע, והביא שפ"ד הש"ג והתוס' בפסחים קא. וכן הביא הב"י עצמו מהארחות חיים, וכ"כ האליה רבה (ס"ק לג) בדעת מרן הש"ע, וכ"כ המאמר מרדכי (ס"ק יט) וכ"כ החיי אדם (הלכות שבת כלל ו' הלכה טז), ובש"ע הגר"ז (סי' רעא סכ"ז), ובכ"ה"ח (ס"ק קא). וכן משמע מסתימות כל הראשונים שהביאו דין זה דרב הונא אמר רב המקדש וטעם מלא לוגמיו יצא, ואם לאו לא יצא (פסחים קז). כפשוטה. ואף אחד לא רמז שאינו לעכובא בדיעבד. ומעתה כיון דשתית מלא לוגמיו היא חלק בלתי נפרד מהקדוש, ומעכב, לפ"ז לכאורה אין לנשים לענות אמן על ברכת לישוב בספה כלל, אע"פ שאין בכונתם לטעם מן היין, דהוי הפסק בדבר

אם נשים עונות אמן אחר ברכת שהחינו שבקדוש בשברכו בהדלקה

ונייהדר אנפין לנ"ד, דהנה בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ח"ד סימן כא אות ט) כתב, דאף בברכת שהחינו מתיר לאשה לענות אמן, דמכל מקום אין זה חשיב הפסק, דעל כל פנים שיכא ברכת שהחינו אף לדידה לקדוש ששומעת, וא"כ כ"ש שברכת לישוב בספה ששייך גם לה, דהא אם רוצה לברך רשאית. וע"ש עוד בסימן קא אות א'.

והיוצא מדבריו דלענין ברכת שהחינו בקדוש יכולות לענות אמן, אפי' אם קדמו וברכו בהדלקה. [ולד' שבה"ל כשהדליקו משחשכה], אולם כבר נתבאר דהנכון הוא שלא יענו אמן אחר ברכת שהחינו, [מלבד ליל פסח] באפן שקדמה וברכה שהחינו בהדלקת הנרות, שהרי כבר יצאה י"ח שהחינו בברכה שברכה בהדלקה.

ולדין אחר שאין הנשים רשאיות לברך לישוב בספה, אין להן לענות אמן, אלא ירהרו אמן בלבן, מחשש הפסק בין ברכת הגפן לטעימה. ועל ידי שמהרהרת בלבה ענית אמן, אליבא דהרמב"ם והסמ"ג דסבירא להו דהרהור כדבור דמי, יוצאת י"ח של ענית אמן, ומכל מקום אין זה חשיב כהפסק, כמ"ש מרן השלחן ערוך (בסימן קו סעיף ז') לגבי העומד בתפלת שמונה עשרה ושמע קדיש או קדשה, שפוסק ושומע מהש"צ ענית הקדשה, ויוצא י"ח ענית הקדשה מדין ש שומע כעונה, ולא חשיב כהפסק, שהוא דרך משל דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ומחשבה רעה, לגבי דין הפסק, אין הקב"ה מצרפה למעשה. וא"כ ה"ה בנדון דידן. ובפרט דשם הוא מדין שומע כעונה, ויש אומרים שתורת דבור על השומע, ויוצא ידי חובה כאלו דבר, וא"כ ה"ה במהרהר, למ"ד דהרהור כדבור דמי.

שאינו מענין הקדוש לאשה. דאין נפ"מ אם רוצה לשותות או לא.

אך יש לומר דאף ששתית היין מעכבת, הינו שישתו מהיין, או המקדש או אחר, אחר שתקנו לקדש על היין, הן מצד ברכת הגפן, והן מצד דגנאי הוא לכוס שברכו עליו ולא טעמו ממנו, אבל ענין הפסק, הוא בין הברכה לקיום המצוה, וכיון שהאשה אינה גומרת המצוה, ואינה שותה מהיין, מה שיק לגבה ענין הפסק. ורק המקדש או השותה מהיין צריך שלא ידבר שתחול ברכת הקדוש בלי הפסק. אבל האשה אחר שאינה מתכוננת לטעם, מה בכך שתדבר קדם שהמקדש טעם, דלמקדש הא איכא שתית היין וחלה ברכת הקדוש, והשומע הרי שמע את כל ברכת הקדוש, ומה בכך שתדבר או שתענה אמן קדם שהמקדש טעם, הא אינה רוצה לטעם מהיין, ולא שיק בזה דין הפסק.

ועין ברש"י עירובין מ: שכתב (בד"ה ליתביה לניוקא), דהינו לשתותו לאחר שיברך עליו, דהאי שיטעם דקאמר, לאו דוקא קאמר אמברך, דה"ה כי שתי אחרינא, דטעמא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר, שתהא ברכת היין דבורא פרי הגפן שלא לצרך, ומפי טעם ליה אחרינא, שפיר דמי וכו'. ע"כ. ולשונו דיקא דהעקר שיטעמו מהכוס, דגנאי הוא לכוס וכו', וגם כאן בקדוש הרי המקדש טועם מהיין, והשומע שדבר או ענה אמן קדם טעימתו, כיון שאינו טועם אח"כ מהיין, לא שיק בזה דין הפסק.

ועין בשו"ת בית שלמה (חאו"ח סי' יד) שעמד ע"ד רש"י הנ"ל, ותימה גדולה למה כתב משום דגנאי היא לכוס של ברכה וכו', שתהא ברכת בורא פרי הגפן שלא לצרך. הא אי יברך בורא פרי הגפן ולא ישתה שום אדם, ודאי הוי ברכה לבטלה לגמרי, ולמה ליה למתלי בגנאי. והא דאמרו בש"ס שם לברך עליה ולנחיה, המברך צריך שיטעם. הינו דאי לא אמרו המברך צריך

שיטעם היה די שיברך על הכוס ולא יברך כלל ברכת בורא פרי הגפן, ולא ישתה ממנו, רק שיברך ברכת קדוש או זמן על הכוס, משום שאין אומרים שירה אלא על היין. רק משום שאמרו המברך צריך שיטעם, על כן צריך לברך ברכת בורא פרי הגפן על הכוס, משום שאסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה. אמנם לאו דוקא דהמברך צריך שיטעם בעצמו, רק די בטעימת אחר. ועין בפירוש רש"י (סוף פ"ג דר"ה) שם מבאר על נכון. ועין בפירוש רשב"ם (פסחים קה:). ולשון רש"י בעירובין הנ"ל צע"ג.

ושם צין שכבר עמד בזה בתשובת הר"ן (סימן נב), וביאר דברי רש"י, דכי אמרינן המברך צריך שיטעם דמשמע המברך עצמו, הינו טעמא משום דגנאי הוא לכוס [של] ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר, אבל כשלא שתה אדם ממנו כלל, הדבר ברור שאינו גנאי בלבד, אלא איסור גמור, דהא קי"ל (ברכות נב.) המברך צריך שיטעם וקי"ל (ברכות לג.) המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא, ואין לספק ולומר דתינוק זה כיון שהגיע לחיוב מצוה זו הרי הוא כקטן שהגיע לחנוך, שהרי הדבר ברור שאין החיוב מצד התינוק באותו קטן, אלא אבוא או בי דינא הוא דמחייבי למימהליה, וכן מה שמביאין כוס שברכו בו בבית הכנסת ליולדת, הדבר ברור שאין הברכה מועילה ליולדת כלל, ודברים הללו כ"כ פשוטים, שא"צ לשאת ולתת בהם, ולפיכך צריך להטעים כוס של ברכה לקטן שהגיע לחנוך. ע"כ.

ועין בשלחן ערוך סימן רעא סעיף טו, דקדש וקדם שטעם הפסיק בדבור, חוזר ומברך בפ"ה ג, וא"צ לחזר ולקדש. וה"ה אם נשפך היין וכו'. ע"כ. והינו דהמקדש צריך שיטעם, ואין לו להפסיק, אבל מי שלא קדש בעצמו ואין בדעתו לטעם מהיין, לכאורה מה שיק לגביה דין הפסק. וע"ש בבית יוסף, דדבור הוי הפסק בין ברכת הנהנין לטעימה, אבל לענין הקדוש לא הוי

השומעים צריכים לחזור ולברך, אף שהמקדש שתה מן היין. וכ"כ הראב"ן (סימן קפא). וכן כתבו הרא"ש המרדכי בהדיא. ובדאי שאלו ראה הרמ"א דברי התוס' והרא"ש והמרדכי לא היה חולק עליהם. ע"כ. והינו, דהיאך שיהי' שהשומע יהיה עדיף מהמברך עצמו, דגבי המברך אמרינן, דאם שח קדם טעימתו דצריך לחזור ולברך, דהפסיק בין ברכתו לטעימה, וגבי השומע אף דהפסיק בין הברכה לטעימה מכל מקום סבירא ליה להרמ"א דא"צ לחזור ולברך.

וביאור המחלקת הוא בגדר שומע כעונה, דאי נימא שכל הדינים של האומר מתיחסים לשומע, ממילא כאשר המברך טעם, והשומע דבר קדם טעימתו הוא, לא הוי הפסק, שכל הדינים של האומר מתיחסים לשומע, וכיון שכבר חלה הברכה כלפי המקדש, חלה הברכה גם כלפי השומע. ולכן שפיר הקשו המג"א והט"ז, דכיון דחשיב כאלו הוא ברוך, היאך יתכן שיהיה דין השומע עדיף מהמברך עצמו. וממילא אתי שפיר הא דליכא בזה הפסק, דענין ההפסק הוא כשמפסיק קדם חלות הברכה, ולכן המברך עצמו אם הפסיק בין ברכתו לטעימה בודאי דהוי הפסק וחיב לחזור ולברך, דהא לא חלה הברכה. אבל כשהפסיק בין השמיעה לטעימה, והמברך עצמו טעם כבר מהפת, הרי סוף סוף הברכה היתה לה חלות בטעימת המברך. ולכן לא הוי הפסק. [ופ"ז לשי' הרוקח והד"מ דל"ח הפסק].

אבל אי נימא דגדר שומע כעונה הוא שחדשה לנו התורה שאפשר לצאת לא רק באמירה ממש, אלא גם בשמיעה, ובזה יוצא ידי חובה, ואין זה תורת דבור, ולא כל הדינים של המברך חלים על השומע, רק שיוצא י"ח במה ששמע, ממילא כל שהשומע דבר קדם טעימתו הוא, הוי הפסק. דרך המברך עצמו חשיב כמברך, אלא דברכתו מתיחסת לענין לצאת י"ח גם לשומע, וכ"כ לבאר במשמרת חיים ח"ב (עמוד כו). ע"ש.

הפסק, דכיון שכבר הזכיר קדשת היום על כוס יצא. וע"ש בכה"ח (אות צה) שכתב, שגם המסבין לא יפסיקו בדבור "עד שיטעמו", ואם הפסיקו בדבור טוב שלא יטעמו, פן יכון המברך שלא לפטר בברכת בפה"ג את המשיחין, ואם ירצו לטעם יחזרו לברך הגפן. [חסד לאלפים אות יב].

אם המסבים הפסיקו בדבור קדם שטעם המקדש

ועין בבית יוסף (סימן קסז) שהביא בשם הרוקח (סי' שכט ד"ה אין להפסיק) שאם דבר שאר דברים חיצוניים בין ברכת המוציא לאכילתו, צריך לחזור ולברך המוציא, אבל אם אכל הבוצע מעט, והסיחו שאר המסבים, הא נפקי כלהו, כדמשמע בעירובין (מ:) דאי יהבי לינוקא נפקי. עכ"ל. והעיר בב"י, דהכא כל אחד ואחד חיב לברך כדי לאכל, וכשאחד מברך לכלם הוי כאלו כל אחד ברוך לעצמו, וכשהוא מפסיק בין ענין אמן לטעימה, הוי הפסק, וצריך לחזור ולברך. ע"ש. וכ"כ המהריק"ש בהגהותיו, והעיד שכן עשה מעשה מרן ז"ל לברך, והובא בברכ"י (סי' קסז סק"ג), וכ"כ המג"א (שם ס"ק יט), והט"ז (ס"ק ח), והאליה רבה (ס"ק יג), והפר"ח (ס"ק ז) ועה"ש (ס"ק ד), ובש"ע הגר"ז (סעיף י), והמשנ"ב (ס"ק מג). וע"ש בבאה"ל ד"ה אבל.

ואמנם הרמ"א בד"מ כתב לישוב מה שהקשה הבית יוסף, וכתב, ולי נראין דברי הרוקח דמאחר שטעם אחד מן פרוסת הבציעה, יצאו כלם, מידי דהוה אטעימת כוס של ברכה, וכמבאר לקמן (ס"ס רעא) וכמו שאכתב בסמוך בשם האור זרוע. ע"כ. וכ"ה בהג"ה (סי' קסז סעיף ו'), שאם שוחחו המסבים אחר שאכל הבוצע, אע"פ שעדין לא אכלו, כבר יצאו כלם באכילת הבוצע. ע"כ. הרי שפסק כד' הרוקח. דלא הוי הפסק, דמה שהמברך טעם אהני גם לשומע שלא יהיה הפסק.

אולם ע"ש במג"א שהעיר מד' התוס' (פסחים קא. ד"ה ור' יוחנן), שכתבו בהדיא, שאם הפסיקו

נשים אלו שענו אמן, ודברו מענין שאינו קשור לסעדה לא יצטרכו לחזור ולקדש, ורק בהסח הדעת גמור מן הקדוש, כגון שלא טעם מהיין וקם מאותו מקום ויצא, צריך לחזור ולקדש, ולא יועיל לו ברכת בורא פרי הגפן לחוד, כמבאר בארחות חיים (הלכות קדוש סימן כא) שהובא בב"י.

ועכ"פ מצד הסברא מאחר שהיה כאן מעשה הקדוש עם שתית מלא לוגמיו של המקדש, והנשים שמעו ברכת הקדוש, ומעשה השתיה מתיחס גם אליהן, מה שעונות אמן אחר לישיב בסכה י"ל דאינו הפסק אחר שאינן טועמות.

אם שומע כעונה הוא לכל הדינים, או תורת שמיעה עליו

ולפי זה יוצא שדעת מרן הבית יוסף שאין כל דיני האומר מתיחסים לשומע, והדברים מתקשרים לדין השומע קדשה באמצע תפלת הלחש, שלדעת מרן מפסיק ושומע הקדשה, ולא חשיב הפסק. שהרי אין כאן תורת דבור. אלא דא"כ קשה דלפי זה אמאי פסק מרן דסומא אינו קורא בתורה, הרי השליח צבור הקורא, עושה זאת מתוך הכתב, והסומא שומע את הקריאה, ולא חשיב כקורא דברים שבכתב בעל פה, אחר שתורת שמיעה עליו.

וצריך לומר דלעולם דעת מרן דשומע כעונה הוא לכל הדינים, ותורת דבור עליו, ומשום הכי בפרשת זכור הצבור יוצא ידי חובה כאלו קראו מתוך הקלף, והוציאו הדברים בפיהם. וכן בקדוש שיש חיוב להוציא בפה, דהשומעים חשיב כאלו הוציאו מפיהם, ומטעם זה אין צריך לומר עשרת בני המן בנשימה אחת עם השליח צבור, ומיהו לגבי דיני הפסק, בעינן הפסק בדבור ממש, שבמציאות הוא הפסק, ולא בדבר שהוא רק מבחינה דינית והלכתית, ולכן מתר לו לשמע קדשה באמצע הלחש, ולא חשיב הפסק, דסוף סוף אינו מפסיק ממש בפיו, וכן לגבי השומע

אלא שאין לדברים הכרח כ"כ, דגם אי נימא תורת שמיעה עליו י"ל דכיון שכבר יש חלות לברכה, לא הוי הפסק.

והנה אף שדעת מרן הבית יוסף דהוי הפסק, מכל מקום לדינא נקטינן דסב"ל, ויש לחוש לדעת הרמ"א. אחר שמצינו להריטב"א דמשמע כן. וכ"פ בבן איש חי (פרשת אמר אות טז), שאם שוחחו המסבים בסעדה קדם שיטעמו מהפת, אחר שהבוצע טעם מפרוסת המוציא, יש מחלקת בזה אם צריכים לחזור ולברך. וסב"ל. ע"כ. וראה להלן הערה קכז.

ומה שמרן חלק על הרוקח שהוא ראשון, והרי איהו גופיה כתב בהקדמתו לב"י או"ח שאין בכחנו לחלק על ראשונים, כי קצר מצע שכלנו להבין דבריהם וכ"ש להתחכם עליהם, וצ"ל דהכא כיון שבשאר הראשונים לא מצינו דין זה, והוא דין מחדש שהובא רק בספר הרוקח, ומסתמא שאר הראשונים פליגי בדין זה, וכבר כתב בחקרי לב, שכל שראשון אחד כתב דין, ושאר הראשונים לא כתבו זאת, והוא דין תמוה, אמרינן מסתמא שאר הראשונים לא סבירא להו כסברת אותו ראשון, דאל"ה לא הוו שתקי מינה.

ואמנם כל זה שהשומע בדעתו לאכל גם כן, על סמך ברכת המברך, אבל בנ"ד כיון שאין האשה רוצה לטעם מהיין, לכאורה יכולה לענות אמן אף קדם טעימת המקדש. וע"ש בכף החיים (אות נח). ובאמת בדיעבד אשה שענתה אמן אחר ברכת לישיב בסכה, אם יכולה לטעם או שתצטרך לחזור ולקדש משום הפסק, הנה המג"א (ס"ק לא) כתב, דמ"ש בש"ע (ס' טו) קדש וקדם שיטעם הפסיק בדבור חוזר ומברך בורא פרי הגפן, ואינו צריך לחזור ולקדש, מירי שדבר בדברים שאינם מענין הקדוש והסעדה כלל, ולכן צריך לחזור ולברך בורא פרי הגפן, אבל קדוש אין צריך לחזור ולקדש, אע"פ שדבר דברים שאינם מענין הקדוש והסעדה. וא"כ אף

קדש, צריך למיהדר ולקדושי, ויחזר לקדש כמו קדוש שלא במקום סעודה. והמגן אברהם (ס"ק ל"ב) הקשה דהבית יוסף סותר דברי עצמו, שהרי כתב לעיל מזה, דאם נשפך הכוס אין צריך לחזר לקדש, ושכן כתב בארחות חיים. ותכף אחר זה הביא מארחות חיים דצריך לחזר ולקדש, ומשמע שמתוך הסתירה דבלא שתה כלל אף לא מכוס אחר, צריך לחזר ולקדש. ואם הביאו כוס אחר לפניו וטעם ממנו, יצא ידי הקדוש, דכמו שהמסובים יכולים לשתות מכוס אחר, גם המקדש יכול לשתות מכוס אחר. ומה שכתב המגן אברהם דחזר בו בשלחן ערוך ממה שכתב בבית יוסף, הינו מזה דבבית יוסף סתם דבנשפך הכוס לא יצא, הוא רק שלא יצא כתקנה, ולא כתב לחלק דהוא דוקא בטעם מכוס אחר, אבל בלא טעם עד שקם מההיא דוכתא, צריך לחזר ולקדש. שלפי מה שכתב שם איכא סתירה, אבל הכא בשלחן ערוך חזר בו, ומחלק דבנשפך ולא שתה צריך לחזר ולקדש, אבל אם שתה אף מכוס אחר שהביאו לפניו יצא.

על כל פנים חזינו שגם השתיה שיכא למצות הכוס, ולכן אסור להפסיק בדבור לכל מי שיוצא בהבדלה קדם שישתה אחד מהשומעים, שהרי נמצא שהוא כהבדיל בעצמו על הכוס ונשפך הכוס, או שהפסיק בדבור, שלא יצא להבדלה כתקונה כוללי עלמא. וגם אפשר שלא יצא כלל, ולכן יש להזהיר להשומעים שלא יפסיקו אפלו באמירת שבוע טוב לכתחלה.

ולפי זה גם כאן אם הנשים יענו אמן על ברכת לישב בספה קדם טעימת המקדש, יש בו חשש הפסק. אלא דאכתי יש לעיין, דהכא איכא ספק ספקא, שמא כדעת רבנו תם והרמ"א, דנשים שיכות בברכת לישב בספה, ואף אם תמצא לומר כהרמב"ם, שמא מי שקדש ולא טעם מהיין, וכגון שנשפך, יצא ידי חובת קדוש, ומה שאמרו לא יצא הינו לא יצא ידי חובת המצוה כתקנה. [וכן כתב הלבוש סימן רע"א סעיף י"ז.

שדבר קדם שהבוצע טעם, דכיון שדבר ועשה מעשה הפסק, איך יטעם בלא ברכה.

מי שלא שמע ברכת הגפן של הקדוש או של ההבדלה

תדע, דמי שלא שמע ברכת הגפן של הקדוש או של ההבדלה, ושמע את ברכת הקדוש או ההבדלה, יצא ידי חובת קדוש והבדלה, [ראה להלן], דלשומע אין ברכת הגפן מעכבת. וגם למקדש פעמים שאינו מברך הגפן, וכמבאר בש"ע (סי' רע"א סעיף ד') דאם היו שותים יין תחלה, אינו אומר אלא קדוש בלבד בלא ברכת היין. ע"ש. וכה"ג הוא נמי בס"י רצט ס"ג לענין הבדלה.

אף יש לחלק בין היכא שלא שמע ברכת הגפן, דסוף סוף היה כאן מי שברך הגפן ושתה מהיין ללא הפסק, להיכא ששמע ברכת הגפן והפסיק בין הברכה לטעימה של המקדש או המבדיל בעצמו, דשמא הפסק זה מעכב מלצאת י"ח.

וכיוצא בזה ראיתי בשו"ת אגרות משה (ארח חיים חלק ד' סימן ע) שנשאל גבי השומעים את ההבדלה, וממהרים לדבר קדם שתית המבדיל מלא לגמיו, דודאי לא ראוי לעשות כן לכתחלה, מאחר דהשתיה מהכוס הוא חיובא לחשיבות כוס של ברכה, וכל כוס שנתקן לברכה, כמו כוס קדוש והבדלה, השתיה נמי שיכא לכוס. ואף שחיוב השתיה כתב רש"י בערובין דף מ: ד"ה ליתביה לינוקא, שהוא רק משום דגנאי לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר, שתהא ברכת היין שלא לצורך, צריך לומר דמכל מקום כיון שלא אפשר לברך על הכוס בלא שתיה ממנו, נחשבה גם השתיה בהכרח חלק ממעשה הקדוש וההבדלה, ומטעם זה הא לא תקנו שברך זמן על הכוס בליל יוה"כ. ונודע מאי דסברי הגאונים [הובא בטור ושלחן ערוך סימן רע"א סעיף י"ד] שאם לא טעם המקדש לא יצא, והבית יוסף הביא מארחות חיים, דאם לא טעים ליה אף אחריני, או שלא במקום סעודה

כן, וכמו שכתב החכם צבי (סימן קסח) דבעינן הבדלה על הכוס, דהינו שאוחז הכוס בידו, מכל מקום שעת הדחק כדיעבד דמי. והשיג על מה שכתב רבי עקיבא איגר בתשובה (סימן ז), בכיוצא בזה שישמע תחלת הברכה בהזכרת שם ומלכות מהמקדש, והוא יסים בלחש עד החתימה, וישמע החתימה גם כן מהמקדש, שיש לפקפק בזה, כי לא מצינו דבר זה שהיה יוצא ידי חובה חצי בשמיעה וחצי באמירה, [וכעין מה שאמרו בגטין טו:]. וכן משמע בשלחן ערוך (סוף סימן קצד), שאין ברכה אחת מתחלקת לשנים. ומקורו בתוספות ברכות (מו. דבור המתחיל ולמאן). עין שם.

והנה גם החזון איש (ארח חיים סימן ז' סעיף קטן ו) תמה כן על רבי עקיבא איגר. אך צריך עיון מדברי תוספות רבנו יונה בברכות (מז: גבי לא יזרק ברכה מפיו, שמנהג ר' יונה לומר הברכה ולשתק בחתימה ולשמע החתימה מהשליח צבור. וכן הוא בבית יוסף (ארח חיים סוף סימן נט). ומיהו גם המשנה ברורה בבאור הלכה פקפק מסברא על רבי עקיבא איגר, שדוחק לחלק הברכות לחצאין. עין שם. ועין עוד בפתח הדביר (סימן רעג סעיף קטן ד). וכן פסק מהר"א מני בשו"ת מעשה אליהו (סימן שמה עמוד קח). וכמבאר דין זה בשו"ת יביע אמר חלק ו' (סימן כח). עין שם. [וראה עוד להלן].

ומה שכתב הרב פעלים שאחיזת הכוס בידו אינה מעכבת, כיוצא בזה כתב הגר"ז (סימן רעא סעיף כח) שאם קדש על הכוס וכסבור שהוא יין, ונמצא שהוא מים, צריך לחזור ולקדש על היין, ואם בשעה שקדש היה לפניו על השלחן רביעית יין בכלי אחד, או היה אצלו על ספסל, שהיה מוכן לשתותו, אינו צריך לחזור ולקדש, אלא ישתה מיד מן היין המוכן לפניו, וכאלו קדש על היין. שאף על פי דלכתחלה צריך שיאחז כוס היין בידו, מכל מקום כדיעבד אינו מעכב. עד כאן.

וראה שם מחלקת בזה]. וכיון שאין כאן חשש ברכה לבטלה, אלא מדין הפסק קאיתנין עלה, סמכינן שפיר על הספק ספקא הנזכר לעיל כדי להרויח עניית אמן אחר ברכת לישיב בסכה. אלא דלפי המבאר להלן בנשפך היין ולא טעם מכוס אחר, לא יצא ידי חובה, אם כן אודא לה הספק השני. אך מאידך לענין הפסק הרי סוף סוף בדעת המקדש לטעם מיד, ויתברר למפרע שהיה כאן חלות של ברכת הגפן, ולפי זה יהיה מתר לנשים לענות אמן אחר ברכת לישיב בסכה באפן שלא יטעמו. וצריך עיון.

כאשר המקדש מגמגם ובולע תבות פיצד ינהגו בני הבית

א. כשבני הבית רבים, ויש בהם מי שאינו יכול לשמע את הקדוש היטב מבעל הבית המקדש, או שהמקדש מגמגם בלשונו, או בולע אותיות ותבות מהברכה, יש לבני הבית לברך בלחש את ברכת הקדוש, ובשעת הברכה יתנו עיניהם בכוס שביד המברך. וכשהמקדש יסים הברכה לא יענו אמן אחר ברכתו, שמאחר שהם ברכו בעצמם, ובדעתם לטעם מהיין, אם יענו אמן הוי הפסק. וישתה מעט מן היין ויסמך על מה ששתה המברך כמלא לגמיו. [דאין צריך שהוא עצמו ישתה מלא לגמיו. דלא גרע מהמקדש עצמו שנתן לאחר לשתות מלא לגמיו שמועיל] (ילקוט יוסף א ג עמוד תעט).

ובהערה (שם) כתב כן העלה בשו"ת רב פעלים חלק א' (ארח חיים סימן י), וחלק ב' (ארח חיים סימן מא), וסמך על דברי מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן רצה ס"ק ד) בשם מהר"י זין בשו"ת שערי ישועה (שער ה' סימן יא), שבדיעבד אפלו אינו אוחז הכוס בידו אלא רואהו ביד אחרים יצא ידי חובת קדוש והבדלה. ואף דלכתחלה אין נכון לעשות

קדש עם המברה, לא יענה אחר המקדש קדם שטעם מהיין

ומה שכתב לגבי עניית אמן, כן כתב בשו"ת פנים מאירות חלק ב (סימן ה), ראיתי מקצת לומדים כשיושבים במסבה אחת, וכל אחד כוסו לפניו לקדש, וממתנים בברכת היין עד שיברכו כלם, ומי שקדם וברך עונה אמן אחר ברכת חברו, ואחר כך מקדשים. נראה דלאו שפיר עבדי, ועל ידי הפסק זה גורמים לעצמם שמברכים ברכה לבטלה. וראיה ברורה לזה דהא הביא הטור (ארח חיים סימן כ"ט) בשם הרא"ש, דאם היה מסים ברכת הקריאת שמע קדם ברכת החזן, היה עונה אמן אחר ברכת החזן. והבית יוסף הביא בשם רבנו יונה, שכתב בשם הרמב"ם, שאין לו להפסיק כלל, כיון שאומר הברכות על הקריאת שמע אין לו להפסיק בין הברכה לקריאת שמע. וכן הסכימו הרמ"ה והרמב"ן. וטעמו של הרא"ש אפשר שהוא מפני שאין ברכה זו על הקריאת שמע. עד כאן. הרי עקר טעמו דהתם דמפסקינן מפני הכבוד ולא חשיב הפסק, כיון דאין מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו על הקריאת שמע, אבל בברכת הנהנין אם מפסיק בין ברכה לטעימה הוי הפסק, וצריך לברך פעם אחרת, וברכתו שברך מקדם הוי ברכה לבטלה. אם כן אחר שברך הוא ברכת היין ועונה אמן אחר ברכת חברו קדם שטועם, הוי הפסקה גמורה לכל הפוסקים. על כן צריך לזהר כשרבים מסבין, הן בברכות היין או המוציא, ולכל אחד כפר לפניו, שלא יענה אמן אחר ברכת חברו עד שיטעם המברך תחלה.

וכן הוא בברכי יוסף (סימן ריג סעיף קטן ה), דמכאן ראיה למה שכתב הרב פנים מאירות, דאם כל אחד כוסו בידו לקדש ואומר בורא פרי הגפן, וממתין לחברו שיאמר בורא פרי הגפן ועונה אמן, והדר מקדש, טועה, דהוי הפסק. עין שם. דמה שצריך לענות אמן אחר ברכה שיוצא בה, הינו שכך עקר המצוה והיא מכלל

הברכה, אבל מה מקום לענות אמן אחר ברכת חברו, דודאי הוי הפסק. וכן משמע נמי ממה שכתב מרן הבית יוסף (סימן נ"ז) דאם סים ברוך שאמר קדם החזן, לא יענה אמן דהוי הפסקה, ואפשר דשאני ברוך שאמר דאמן שבח, וכעין זמרה ולא הוי הפסקה. עד כאן דבריו. אלמא אין לו לענות אמן קדם המצוה, והוא הדין קדם אכילה. עין שם.

וכן הוא בשו"ת מתת ידו (מהדורה תנינא חלק ארח חיים סימן כ). ודלא כמה שכתב בהגהות יש נוהלין, הובא בברכי יוסף (סוף סימן רצה) שיש לענות אמן בכיוצא בזה. עין שם. [ועין בשערי תשובה (סימן כה סעיף קטן יא) שהביא מהפנים מאירות (חלק א' סימן נ"ד) דעתו שמתר לענות אמן אחר ברכת חברו על התפללין לכתחלה, אף על גב דלקדיש וקדשה לא יפסיק, מכל מקום אמן הוא קבלת דברים שמאמין בה' שצונו להניח תפללין, ולא הוי הפסק. וכיון שלרבנו תם אף לקדיש ולקדשה פוסק יש לסמוך עליו לענין עניית אמן. עין שם. ויש לחלק נדונו לנדון דידן, דשאני התם שהרי פוסק לקדיש ולקדשה. אבל הכא שסימו לקדש בעצמם מלה במלה עם המקדש, בודאי שלא יענו לקדיש וקדשה קדם שתחול הברכה, ודוק].

ב. אם המקדש מבליע מלים ואינם נשמעים בברור, לכתחלה לא יועיל שהשומע יגיד בעצמו את אותם מלים שהבליע המקדש, אלא הנכון הוא לכתחלה שיאמר עמו את כל נסח הקדוש תבה בתבה וכו' וכו' לעיל. ונכון שיהיה כוס לפני כל אחד ואחד (שם עמוד תפא).

ובהערה (שם) כתב דהוי כמו חצי מלה ולא חצי ברכה. ואף שמצינו במגלה (ארח חיים תר"צ) שאם השומע החסיר כמה מלים, יאמר אותם בעצמו, וכן מצינו בגמרא לגבי הלל, שהוא אומר "ברוך הבא" והם עונים "בשם ה'", מגלה שאני שנקראת אגרת, וכן הלל שאני שהלל הוא כדין שירה, וכך היא דרך שירה. וכן פסק בספר אשרי

שִׁכְתָּב הַרְמָב"ם (בפרק כ"ט מהלכות שבת הלכה ו'). עין שם. וצריך לשמע גם יציאת מצרים. וראה בבאור הלכה (בסימן רע"א סעיף א' דבור המתחיל מיד). עין שם. ובמקום שחושש שלא ישמע אף את הנסח המעכב, ואינו יכול לקדש על כוס אחר, יתן עיניו בכוסו של המברך ויאמר עליו את הקדוש, ויסמוך על מלא לגמיו ששונה המקדש. ואף על פי שהוא לא שתה מלא לגמיו, מכיון ששניהם קדשו על הכוס, ואחד מהם שתה, שפיר דמי. שהרי בכל קדוש ברבים יש רק אחד ששונה מלא לגמיו, ואף שאינו אוחד את הכוס בידו אין זה לעכובא. וכן מוכח ממה שכתבו האחרונים (בסימן רע"א סעיף ט"ו) לענין טעה וקדש על שכר, והיה יין לפניו על השלחן. עין שם. וראה עוד בהערה דלעיל, ובשערי תשובה (סימן רצ"ו סעיף קטן ג), ובבאור הלכה (בסימן רע"א סעיף ב' דבור המתחיל דאתקש). עין שם.

שמע קדוש ולא שמע היטב חתוך האותיות

והנה מצוי בישיבות הקדושות, שיש תלמידים רבים כ"י, וחדר האכל הוא רחב ידים, ומצוי שאין שומעים היטב את חתוך המלים של המקדש. וכמו תבת הגפן, שנשמע כאלו אמר "הגפן" בלי האות נו"ן. או מקדש "השבת" נשמע כמו מקדש "השב" בלי האות תי"ו. וכל כיו"ב. ויש לדון אם השומעים יצאו ידי חובת קדוש בכה"ג שפכה מלים שמעו לחצאין. ובס' לקט ישר (ח"א עמוד קנה ענין ד) כתב "צריך לשמע חתוך האותיות". ולהלן שם (עמוד קנו ענין ג) כתב, האנשים צריכים לשמע חתוך האותיות מן הקריאה, אבל הנשים שאינן יכולות לשמע חתוך האותיות בעזרת נשים, אפה"ע יוצאות כיון שאינן בקריאה רק בשמיעה. ע"כ. אך מאידך יש סברא לומר שדי בכך שישמע כדרך השומעים, ושלא כד הדרה, ששליח צבור הקורא, פעמים שאינו נשמע כראוי כל חתוך האותיות ליושבים במרחק מה. [וכמו האותיות הסופיות], ובאפן שאם ידקדקו בזה,

האיש (חלק ב' עמוד סד) בשם הגרי"ש אלישיב. ומה שכתבנו דנכון שיהיה כוס לפני כל אחד ואחד, כן הוא בברכי יוסף (סימן רצה סעיף קטן ד) בשם מהר"י זין. וכן כתב בפתח הדביר (סימן רעג סעיף קטן ד).

אם המקדש הזכיר שם ומלכות וקדשת שבת, אך באמצע הברכה החסיר מספר מלים

ג. אם המקדש הזכיר שם ומלכות וקדשת שבת ויציאת מצרים בצורה נכונה, אך באמצע הברכה החסיר מספר מלים, או שגמגם ואמר חצאי מלים, והשומע לא אמר הקדוש יחד עמו מלה במלה [כאשר נתבאר לעיל], בדיעבד יצא ידי חובתו, כל ששמע שם ומלכות ועקר הברכה כהגון.

וכבר בארנו דבמקום שחושש שלא ישמע את כל ברכת הקדוש כהגון, ואין הוא יכול לקדש בנפרד, יתן עיניו בכוס של המקדש, ויברך עמו בלחש, וישתה מעט מן היין ויסמוך על מה ששתה המברך כמלא לגמיו (שם).

ובהערה (שם) כתב הנה מרן בשלחן ערוך (סימן ריד סעיף א') כתב, כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות אינה ברכה, ואם דלג שם ומלכות יחזור ויברך, ומשמע שאם דלג שאר מלים אינו מעכב. וכן מוכח עוד מדברי השלחן ערוך (סימן ק"ד סעיף א') שכתב, שאם רואה מלך עכו"ם יקצר את הברכות על ידי שיאמר תחלת הברכה וסופה, קדם שיגיע אליו, כדי לענות לו שלום. עין שם. וכן הוא במשנה ברכות כב: היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי, לא יפסיק אלא יקצר. ומוכח שאין כל הנסח מעכב ולכן בדיעבד שלא אמר או שמע את כל הנסח, יצא ידי חובתו. וראה גם בבאור הלכה (בסימן קצ"ג סעיף א' דבור המתחיל וצריך) שאם שמע עקר הברכה ופתיחה וחתמה, יצא. עין שם. ועל כל פנים צריך לשמע קדשת היום, שאם לא כן הרי לא יצא ידי חובת קדוש, שחובתו להזכיר קדוש על היין, וכמו

כותי אפלו שמוע הזכרת השם לא מהני, דשמא כוננתו לשם הפסל שהעמידו להם בהר גרזים. ע"ש בתר"י. ועוד י"ל דלענין שיהא מתר לענות אמן דהינו שלא יהיה אמן יתומה, די אם יודע על מה הוא עונה, ובזה אתיא ההיא דאלפסנדריא של מצרים שהניפו בסודרין, אבל לענין שיהיה חייב לענות אמן, אינו חייב עד שישמע הזכרת השם מפי המברך, דהא חיובא דאמן נובע מדכתיב כי שם ה' אקרא, ואחז"ל שאמר להם משה לישראל כשאני אזכיר שם ה' אתם הבו גדל לאלהינו באמן. וע"כ בעינן דוקא שישמע העונה הזכרת השם, ואז יש עליו חיובא. וצ"ע בדעת הרא"ש ותר"י. ע"ש. ויש לדון אם ה"ה גם לענין היוצא י"ח בברכת הקדוש אם די שישמע את הזכרת שם ה' עקר הברכה והחתימה.

וראה עוד בהגדה של פסח "חזון איש" (בני ברק תשס"ד עמוד לו) שהביאו בשמו של החזו"א שהורה, שאדם ששמע קדוש מאחר, אך לא שמע את הסיום של הגפן, כלומר את האות נו"ן של הגפן, שהדין הוא שיצא ידי חובתו, כיון ששמע את הענין. ע"כ. ומדברי הלקט ישר לא משמע כן. [ויש חלוק בין האומר עצמו בלה"ק שאינו מבין הענין לבין השומע שצריך שיבין הענין].

לא יהא זה כדרך השומעים. אך לכתחלה קשה לסמוך על סברות כאלו להלכה, רק לצדד ללמד זכות על אלו שאין מקפידים בזה.

והנה אף דלכתחלה בודאי דצריך לשמע חתום האותיות, מ"מ לגבי ענין אמן, אין השומע צריך לשמע את כל הברכה כדי לענות אמן, וכמבאר בש"ע (סי' רטו), דהשומע אחד מישראל מברך אחת מכל הברכות, אע"פ שלא שמע כלה מתחלתה ועד סופה, אע"פ שאינו חייב באותה ברכה, חייב לענות אחריו אמן. וע"ש במשנ"ב (ס"ק ו) דבעינן שישמע שמזכיר השם וסוף הברכה, שאז חייב לענות אמן אחריו. [הרא"ש ותר"י]. ואמנם דעת רש"י והא"ז [ועוד פוסקים המובאים בשעה"צ] דאפלו לא שמע רק חתימת הברכה צריך לענות אמן [א"ר]. ובח"א הוכיח דלכו"ע היכא שידע על איזה ברכה הוא עונה, דצריך לענות. וכתב ביאה"ל שם, דלכאורה הלא זה ע"כ איירי בסתם אמן על ברכה שאין מחייב עתה בעצמו, וא"כ אפלו לא שמע סוף הברכה, ג"כ צריך לענות אמן אם יודע איזה ברכה היא. ולולי דמסתפינא הו"א דגם להרא"ש ותר"י בעינן רק שידע על מה הוא עונה, ואפלו לא שמע קול המברך בעצמו רק ע"י אחרים או ששמע רק סוף הברכה. והא דנקטו הזכרת השם, משום דרצה לסיים אבל גבי

אברכים המעוניינים
להתקבל לכולל יגדיל תורה
ניתן ליצור קשר
בפלאפון 050-4158840

בסימנא טבא

יצא לאור

ספר יגדיל תורה בהלכה

שבת חלק ב

מסימן רסג - רסח

כל ההלכות וההערות

ממרח הראשון לציון

בילקוט יוסף שליט"א

(בילקוט יוסף שבת חלק א כרך ב')

מנוקדים ברוב פאר והדר

כמו כן ניתן

להיות שותף בהוצאה לאור

של ספרים נוספים שאי"ה בקרוב יצאו לאור עולם

ספר יגדיל תורה בהלכה ברור הלכה מסימן רמב - ש

אשיחה בחוקיך בהלכה חמשה חלקים

שו"ת יגדיל תורה שני חלקים ועוד אי"ה כאשר יזכנו השי"ת

במחיר הקרן של 50 ₪ לספר

ובזה זוכה למצות כתיבת ספר תורה בהידור רב

ולמצות זכר למחצית השקל

וכשיצאו לאור עולם

ניתן לקבלם בכולל יגדיל תורה

ברחוב קלאוזנר 24 באר שבע

ניתן להיות שותף דרך הקישור הנדרים פלוס

<https://www.matara.pro/nedarimplus/online/?mosad=7005270>

וכן בביט מס 0509013000

לציין עבור הספרים, ופרטים להקדשה

כמו כן ניתן להשיג בכולל

ספר יגדיל תורה בהלכה ח"ב

וכבר אמר חז"ל בפסיקתא זוטריתא

(פרשת כי תשא ל' יב)

אמר לו חקדוש ברוך הוא למשה

במה תרום קרנן של ישראל, בכי תשא, שנאמר צדקה תרוםם גוי וכו'

ונאמר עין חיים היא למחזיקים ותומכיה מאושר (משלי ג' יח)

בשורה טובה לאוהבי התורה ולומדיה

לה"ד בי"ד עמ"י עש"ד

בסיעתא דשמיא בקרוב רוצים להדפיס
את סדרת הספרים החדשה

"אשיחה בחוקיך בהלכה"

חמשה כרכים
לסדר פרשיות השבוע

מהרב אורן נזרית שליט"א

נדבך נוסף חשוב מאוד לסדרות הספרים
"שיחות חיזוק", "אשיחה בחוקיך" ועוד מהמחבר

וכעת מבקשים לזכות
את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף
בהדפסת סדרת הספרים
"אשיחה בחוקיך בהלכה"
ניתן לזכות בהוצאת הסדרה
או בפרשיות
ולהקדישן לברכה הצלחה
ולעילוי נשחת וכיו"ב

הספרים מעוטרים
בהסכמת גהולת ההור שליט"א
והתקבלו בס"ד באהבה רבה
בהיכלי התורה

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

בשורה טובה לשוחרי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם
ספר 'יגדיל תורה בהלכה'

שבת כרך א

ניתן להשיגו בכולל יגדיל תורה
ברחוב קלאוזנר 24 באר שבע

ובטל: 0506491414,

0509013000,

0504158840

שוותפים להקים מקום לה' משכנות ל'אביר יעקב'

אי"ה רוצים להתחיל בבניית בית כנסת

ובית מדרש יגדיל תורה

ומקוה טהרה לנשים ולגברים

ברחוב שמשון עמיצור בשכונת רמות בבאר שבע

רוצים לשתף 840 חברים שישתתפו בס"ך של תרומה בשם 'יעקב'

מו"ז רבי יעקב אביחצירא זיע"א

סה"כ 'יעקב' 182 ש"ח כפול 36 חודשים

דרך הקישור של נדירים פלוס מקבלים החזר מס לפי סעיף 46

וקבלה דיגיטלית למייל

בטלפון 03-7630585 שלוחה 9219

מי שיהיה שותף
יזכה בספר חדש
יגדיל תורה בהלכה
שבת כרך א'

ערוץ יגדיל

או בסריקה

לפרטים: 0548410379

לפרטי הפקדה לחשבון בנק מזרחי סניף 426 מ.ח. 371407 ע"ש יגדיל תורה